ZAKONARSTVO* SVETE STOLICE

(Važnije odredbe i rješenja objavljena u »Acta Apostolicae Sedis«, XXXIV., 1942.)

Dr Fr. Herman

LEGISLATIO S. SEDIS

Summarium.

Recensentur omnia acta S. Sedis publici iuris facta in vol. XXXIII (1942) A. A. S., imprimis, addito brevi commentario, ea quae legislationem magis sapiunt, ut sunt: nova decreta S. Officii, resolutiones S. C. Concilii, responsa Pontif. Commissionis Interpret. etc.

Prvi odsjek: SVETI OTAC PIJO XII.

U prošlogodišnjem (1942.) službenom glasilu sv. Stolice objavljen je ukupno 61 akt samoga svetoga Otca.[1]

Ova akta sačinjavaju: 1 Apost. Pismo (Epistula Apostolica), 13 Apost. konstitucija (Constitutiones Apostolicae sub plumbo t. j. bule), 1 Motuproprio, 1 Ručno pismo (Chirographus), 18 Apostolskih listova (Litterae Apostolicae sub annulo piscatoris t. j. brevea), 12 običnih pisama (Epistulae), 2 Besjede (Sermones), 7 Nagovora (Allocutiones), 5 Govora na krugovalu (Nuntii radiophonici) i 1 Molitva (Oratio).

Apostolsko Pismo[2] upravljeno je na Episkopat u Boliviji (Juž. Amerika) i radi u svezi sa zaključcima održane Biskupske konferencije o nekim vrlo važnim crkvenim stvarima (centralno sjemenište, rimski kolegij za Južnu Ameriku, podizanje vjerskog života uobće) u onim krajevima.

Apostolske konstitucije odnose se sve na novo razgraničenje ili hierarhijsko preustrojstvo biskupija i misijskih područja.

Motuproprijem »Summo solacio« od 12. svibnja 1942. podjeljuje sv. Otac prigodom 25. godišnjice svojega posvećenja za biskupa, svima svećenicima (rite probatis) za jednu godinu (od 13. V., 1942. do 13. V. 1943.) ovlast, da mogu kada-

---

* Namjerno upotrebljavamo ovaj izraz, koji je obsežniji od izraza »zakonodavstvo«, jer obuhvaća svu djelatnost, koja se na zakon odnosi: zakonodavstvo, tumačenje i primjenjivanje zakona i t. d.

[1] Nešto više nego predprošle godine (1941), kada ih je bilo svega samo 52.

[2] Ep. Apost., Haud mediocrem, 23. Novembr. 1941, de sacrorum Seminariorum causa deque recta Cleri institutione. AAS, 1942, 233

god služe sv. misu primieniti podpuno oproštenje za dušu jednoga pokojnika (privilegium Altaris personale).[3]

Ručnim pismom od 27. VI. 1942.[4] osnovan je Zavod za upravu crkvene imovine određene za vjerske i dobrotvorne svrhe u Vatikanskom Gradu.

Apostolski listovi (brevei) odnose se, kao obično, na podjeljivanje dostojanstva manje bazilike nekim crkvama[5] ili na postavljanje nebeskih sv. zaštitnika.[6]

Obična pisma (Epistulae) upravljena na pojedine biskupe i crkvene dostojanstvenike, odnose se većim dielom na raznovrstne godišnjice (jubileje)[7] i druge prigodne događaje iz crkvenog života. Među tim pismima upravljeno je i ove godine jedno na kard. državnog tajnika,[8] da preko svih biskupa po svem svietu odredi javne molitve u mjesecu svibnju Majci Božjoj za mir, osobito treba da za to mole nevina djeca.[9]

---

[3] Motu proprio, »Summo solacio, 12 Maii 1942, singulis sacerdotibus, Eucharisticum sacrificium celebrantibus, Altaris privilegiati facultas ad annum tribuitur. AAS, 1942, 153.
S. Penitenciarija je onda u vezi s tim motuprorijem u rješenju od 10. VI. 1942. (AAS, 1942, 210) odgovorila, da je primjenjivanje ovoga oproštenja posve neovisno od misne namjene.

[4] Chirographus, In nostro predecessore, 27. Junii 1942, in Civitate Vaticana Institutum Caritatis Religionisque operibus tutandis conditur. AAS, 1942, 217.

[5] Među njima i Litterae Apost. Romanis Pontificibus, 31 Julii 1941 (AAS, 1942, 29) quibus Templum-sanctuarium sacratissimo Cordi Iesu in civitate Zagrabiensi dicatum privilegiis ac dignitate basilicae Minoris ornatur.

[6] Među njima Litt. Ap. Ad Deum per rerum naturae cognitionem, 16. Decembr. 1941. (AAS, 1942, 90) kojim se na molbu mnogih katoličkih sveučilišta i visokih škola, proglašuje sv. Alberto Veliki nebeskim zaštitnikom svih onih, koji se bave prirodnim naukama. U tom breveu kaže sv. Otac, da to određuje »ob tristissimum quoque nostrorum dierum condicionem; cum non ad Dei laudem atque hominum salutem sed ad belli calamitates civilibus regionibus urbibusque inferendas nunc hodierni scientiarum progressus misere adhibeantur.«

[7] Među ovima nalazi se jedno (Octavo exeunte saeculo, 16. Iunii 1942) upravljeno na sadašnjeg Apost. Delegata u Zagrebu Preuzv. g. Josipa Ramira Marcone, opata Ordinarija kao čestitka o 800. godišnjici od smrti sv. Vilima Opata, osnivača njegove opatije. (AAS, 1942, 278).

[8] Ep. Dum saeculum armorum, 15. Apr. 1942., ad Emum P. D. Aloisium S. R. E. Presb. Card. Maglione, a publicis Ecclesiae negotiis: publicae supplicationes indicuntur ad populorum pacem conciliandam. AAS, 1942, 125.

[9] »Et quandoquidem per Mariam sperare omnia licet, eam adeant omnes optamus proximo praesertim mense eidem peculiari modo dicato; adeant imprimis ad eius aras supplicantes, a suis ducti parentibus, pueri puellaeque, quorum candidae fidentesque preces Dei nostrumque omnium Matri non acceptae esse non possunt... ut miseris et famelicis necessarius animi corporisque cibus suppetat; ut exulibus patria, ut sauciatis aegrotisque sanitas, ut captivis libertas reddatur, ut denique universo humano generi, domitis ratione cupididatibus, ac recto erga Deum, erga proximos restituto iustititae caritatisque ordine, pax christiana, quae vera pax est. cum in privata cuiusque vita, tum in civili societate tandem aliquando redintegretur.«

Od dviju Besjeda (Sermones) papinih, jedna je njegov Božićni govor pred kardinalima i prelatima kurije[10], a druga njegov govor u vatikanskoj bazilici rimskom puku prigodom njegove biskupske 25-godišnjice,[11] držan na blagdan Uzašašća pod svečanom sv. misom. Predmet jednoga i drugoga govora su težke brige sv. Otca radi strahovitog ratovanja po cielom svietu.

Nagovori (allocutiones) — svega 7 — održani su: korizmenim propovjednicima u Rimu (17. II. 1942.);[12] kardinalima pri čestitanju papinog imendana (2. VI.); muževima talijanske Kat. Akcije (20. IX.); auditorima i ostalima službenicima S. Rimske Rote (1. X.); članovima talijanskog znanstvenog družtva prigodom 41. kongresa u Rimu (3. X.); učestnicima kongresa matematičara iz cieloga svieta (12. XI.); te poslaniku Španjolske kod sv. Stolice (17. XII. 1942.).

Sve su te alokucije zasićene gorkim brigama sv. Otca u sadanjem času.[13] Veliku doktrinarnu i praktičnu važnost ima i ovaj puta alokucija (»Il vidervi intorno« 1. Octobr. 1942. AAS, 1942, 338—343), koju je sv. Otac kao i svake godine, održao sudcima i ostalim službenicima papinskoga sudišta (S. R. Rota) prigodom njihove skupne audiencije početkom nove službovne godine. Predmet ove alokucije ponovno je ona moralna sigurnost, koja se traži kod sudačkih odluka u parnicama o nevaljanosti ženitbe i o kojoj je sv. Otac govorio ponešto već istom zgodom prošle godine. Ta moralna sigurnost odlučuje pri izvršivanju sudačke dužnosti, pa sv. Otac zato pred crkvenim sudcima autoritativno izlaže nauku o pojmu, stupnjevima i primjeni njezinoj. Sudačka moralna sigurnost pri izricanju presude (vd. k. 1869 § 1) upire se na stalnost pravila i običaja, što ravnaju ljudskim životom (certezza la quale si apoggia sulla constanza delle leggi e degli usi che governano la vita umana). Ta sigurnost nije istovjetna s onom moralnom sigurnosti, o kojoj govori filozofija (certitudo, metaphysica, physica et moralis), nego je širega značenja i stoji u sredini između absolutne sigurnosti i obične vjerojatnosti (tra la certezza assoluta e la quasi-certezza o probabilità). Dovoljno je za sudačku moralnu sigurnost, da ne dopušta osnovanu i razumnu

---

[10] Sermo »In questa sacra vigilia del Santo Natale«, quem Ssmus D. N. Pius Pp. XII habuit die 24 Decembris a. 1941. in pervigilio Nativitatis D. N. Iesu Christi, adstantibus Emis PP. DD. Cardinalibus et Excmis DD. Episcopis ac Romanae Curiae Praelatis. AAS, 1942, 5.

[11] Sermo »Lasciate, diletti figli dell' Urbe« 14 Maii 1942. AAS, 1942, 167.

[12] Objavljena je ove godine naknadno još i alokucija, koju je sv. Otac držao rimskim korizmenim propovjednicima prošle godine (25. II., 1941). AAS, 1942, 128.

[13] »Cumulo dei crescenti doveri e sollecitudini, angustie e travagli, che quest' ora di formidabili eventi doveva versare nell' amaro calice del Nostro Pontificato«. (Alloc. Le parole, che il venerando, 2 Iun. 1942, AAS, 1942, 197).

sumnju (che esclude ogni fondato o ragionevole dubbio). Takova je sigurnost dostatna za izricanje pozitivne presude i onda, kad bi se možda izravnim ili neizravnim putem mogla postići veća sigurnost. Inače ne bilo moguće pravilno i sređeno sudovanje i obteretili bi se i sudac i stranka nepodnosivim težkoćama. (La certezza, di cui ora parliamo, è necessaria e sufficiente per pronunziare una sentenza, anche se nel caso particolare sarebbe possibile di conseguire per via diretta o indiretta una certezza assoluta. Solo così può aversi una regolare e ordinata amministrazione della giustizia, che proceda senza inutili ritardi e senza eccessivo gravame del tribunale non meno che delle parti).

Govora na krugovalu (Nuntii radiophonici) održao je sv. Otac svega pet, i to dva puta za cieli kršćanski sviet: o Božiću 1941. i u predvečerje Uzašašća (13. svibnja 1942.), o 25. godišnjici svojega biskupskog posvećenja, a tri puta u posebnim prigodama: vjernicima sabranima na IV. Euharistijskom kongresu u S. Paolo u Braziliji (7./9., 1942.), portugalskim vjernicima prigodom svečanosti u svetištu Majke Božje u Fatima (31./10., 1942.) i učestnicima Euharistijskog kongresa u S. Salvadoru u Južnoj Americi (26./11., 1942.).

Božićna poruka sv. Otca, koja je objavljena na prvom mjestu službenog glasila za g. 1942.[14] izlaže načela za nov međunarodni poredak, koji bi bio u skladu s kršćanskom naukom. Uvodno govori o strahotama sadanjeg rata, a onda otvoreno izjavljuje, da se izvor i uzrok svemu tomu mora tražiti u tom, što je uvelike nestalo pravog kršćanskog duha među narodima i širi se obća nevjera. Novi red u svietu bit će samo onda moguć, ako se bude osnivao na moralnom zakonu i moralnim načelima. Tada razlaže sv. Otac s moralne visine, na kojoj samo On stoji, kakav treba da bude taj novi red u svietu, napose u odnosima između velikih i malih naroda i država. Neustrašivo ustaje na obranu malih i slabih i opominje, da svako silom protiv pravde i razbora nametnuto uređenje međunarodnih odnosa, ne može da donese stalan mir, nego samo privremenu obustavu rata.

I u drugom svom govoru na krugovalu prigodom 25. godišnjice biskupske posvete[15] govorio je sv. Otac poslije drugih pobuda u vjerskom životu, o odnosu Crkve prema sadanjem svesvjetskom ratnom sukobu (La Chiesa e il conflitto mondiale)

---

[14] NUNTIUS RADIOPHONICUS, a Summo Pontifice die XXIV Decembris A. MCMXLI, in pervigilio Nativitatis D. N. Iesu Christi, universo orbi datus. AAS, 1942, 10—21. Vd. o tom govoru Katolički List, Zagreb 1942, br. 1. (Dr Janko Penić, Papa mira).

[15] NUNTIUS RADIOPHONICUS, a Beatissimo Patre anno XXV vertente ab inito Episcopatu, die XIII mensis Maii A. 1942. orbi universo datus. AAS, 1942, 154—167. Vd. o tom govoru Katolički List, Zagreb 1942. br. 23 i sl.

o njegovim strahovitim učincima (La guerra e la famiglia), a završuje toplim i očinskim pozivom upravljenim svima državnicima, da konačno vrate svojim narodima mir i izmirenje.[16]

U ovom su godištu još objavljena naknadno[17] tri pisma (Epistulae) pok. pape Pija XI. na neke američke biskupe u stvari Kat. Akcije (De Actione Catholica provehenda), te konačno posvetna MOLITVA sv. Otca Pija XII. prečistom Srcu Marijinom.[18]

Drugi odsjek: SVETE KONGREGACIJE

I. SUPREMA S. CONGREGATIO S. OFFICII

Osim običajnih zabrana knjiga, koje su stavljene na Indeks[19] objavila je Vrhovna sv. kongregacija sv. Oficija ove godine još i tri važna dekreta, kojima nadopunjuje neke odredbe Kodeksa Kan. Prava na području ženitbenog i duhovničkog prava.

Dekretom, 26./3., 1942. (AAS, 1942, 148) zabranjuje se svima klericima (u nadopunjenju odredaba kk. 138. i 139. Kod.) da se bave t. zv. »Radioestezijom«. Pod njom se razumieva zamjećivanje i odkrivanje stvari i događaja po tajnovitim nekim »radio-zrakama«, koje da sva bića organska i anorganska emitiraju u svemir i koje mogu zamietiti i osjetiti ljudi s posebnom »radioestetičkom« osjetljivošću (sposobnošću).[20]

Zabranjeno je klericima putem takove »radioestezije« odkrivati osobne prilike i budućnost (personarum circumstantias et eventus divinandos), ali po sebi tim dekretom nije zabranjeno na taj način odkrivati stvari, koje nemaju veze s odre-

---

[16] »... una onesta pace di giustizia e di moderazione, procedente da una intesa libera e feconda, anche se non dovesse corrispondere in tutti i punti alle loro aspettazioni.«

[17] AAS, 1942, 242—252.

[18] PREGHIERA DI S. S. PIO XII. Consacrazione al Cuore immacolato di Maria. S molitvom je podieljeno svaki puta oproštenje od 3 godine i obilato jednom na mjesec (17. novembr. 1942).

[19] To su ove knjige: M. D. Chenu, Une école de théologie: Le Saulchoir; L. Charlier. Essai sur le problème théologique (Decr. 6 Febr. 1942. AAS, 1942, 37). Pisci su se zabrani pokorili (laudabiliter se Decreto subiecerunt, 26 Martii 1942. AAS, 1942, 148). Nadalje: Otto Karrer, Gebet, Vorsehung, Wunder (Decr. 23. Mart. 1942. AAS, 1942, 100); te djelo poimence izopćenog (excommunicatus vitandus) Ernesta Buonaiuti, Storia del Cristianesimo. — I. Evo antico. (Decr. 18. Decembr. 1942. AAS, 1942, 375).

[20] Vd. obširnije: A. Willwoll, De factis radioaestheticis u Periodica de re morali, canonica, liturgica, Romae 1942, 280. Radioestezija obuhvaća i odkrivanje podzemnih voda, ruda itd. pomoću t. z. čarobne šibe (virga divinatoria, viline rašlje, Winschelrute)

đenom osobom[21] ili baviti se studijem radioestetičke nauke, dakako bez eksperimentiranja u gornjem smislu.[22] Ordinariji i Redovnički poglavari mogu ovoj zabrani pridati i kaznenu sankciju. Priupadnici, te takovi klerici, koji bi u toj stvari uzrokovali velike neprilike ili smutnju, treba da budu prijavljeni sudištu samog sv. Oficija.

Na području ženitbenog prava izdana su ove godine dva dekreta, i to od 16. jan. 1942. o jamstvima za katolički odgoj djece iz mješovitih brakova, te drugi od 12. jun. 1942. o stanovitim mjerama opreza u bračnim parnicama zbog zapreke spolne nemoći ili neizvršenja ženitbe.

U prvom dekretu[23] daje Sv. Oficij vjerovno tumačenje za kanon 1061. § 1, 2 Kod., koji propisuje, da se ne daje oprost od zabrane mješovite vjere odnosno od zapreke različne vjere, ako obje stranke ne pruže propisna jamstva »de universa prole catholice tantum baptizanda et educanda«.

Do sada bilo je više manje sigurno shvaćanje, da se rieči »de universa prole« u tom kanonu imaju uzeti u smislu« »universa proles utriusque sexus nascitura vel iam nata«[24] t. j. da stranke moraju pružiti jamstva (u pravilu pismena), da će svu svoju djecu, kako onu, koju će imati, tako i onu, koju već imaju (bilo iz konkubinata, bilo iz ranijega braka) katolički krstiti i odgajati. Dapače je i sam sv. Oficij. u formularima svojih fakulteta obično govorio o potrebi osiguranja kat. odgoja »universae prolis utriusque sexus, tam forte natae quam forsitan nasciturae«.[25] U ovom je dekretu ipak sv. Oficij usvojio u svom vjerovnom tumačenju protivno mišljenje, prema kojemu stranke u mješovitim brakovima moraju dati propisna jamstva samo u pogledu djece, koju će možda roditi, a ne također i u pogledu djece, koju već imaju. Zato su i oprosti, koji su dani samo uz

---

[21] In decreto non agitur de experimentis vel consultationibus quae facta sine relatione immediata ad personam et eventibus opposita respiciunt. In tali loco iacere metalla, scaturire vel fluere aquam, in epistola clausa inveniri talem nuntium, etc. sunt facta non eventus, neque per se personam determinatam pro obiecto habent.« P. Creusen, Annotationes, u Periodica, 1942, 288.

[22] Neque mens vel littera decreti ullo modo attingit scientificum radioaesthesiae studium. Ubi tamen de studio experimentali agitur, ratio habenda est de iis quae prohiberi iubet S. Officium. P. Creusen, ibd.

[23] SCSOff., Decr., 16 ianuarii 1942, de cautionibus ad normam can. 1061. AAS, 1942, 22. Iz toga, što je ovo autentično tumačenje jednoga kanona Kod. dao sv. Oficij, a ne Interpretacijska komisija (na koju bi to po sebi spadalo) može se vidjeti, kako daleko siže izključiva nadležnost ove Vrhovne sv. kongregacije u pogledu mješovitih brakova (ispor. k. 247 § 3).

[24] Tako Gasparri (De matrim., I, nr. 451), Knecht (Handb. d. kath. Eher. s. 304), i dr., dok je protivno mišljenje zastupao jedino Vromant (De matrim., p. 134).

[25] Vd. P. Creusen, Annotationes, u Periodica, 1942, 179.

jamstvo za buduću djecu, valjano dani. Ipak sv. Oficij dodaje uputu,[26] da se doduše krepošću kanona 1061 § 1 nr. 2 ne moraju tražiti jamstva i za djecu, koja su se već rodila, ali da se katolička stranka ipak mora bezuvjetno opomenuti, da je po Bogu dužna nastojati o katoličkom odgoju i takove već rođene djece.

Drugi dekret[27] odnosi se na područje procesnog ženitbenog prava, jer tumači i nadopunjuje odredbe kk. 1976. i 1979, 3 o tom, kada i kako se mora izvršiti vještački priegled ženske stranke u parnicama o nevaljanosti braka poradi zapreke spolne nemoći odnosno o neizvršenju braka.[28] Za provedbu odredbe k. 1976. određuje ovaj novi dekret, da se osim u slučajevima spomenutim u SCSacram. Regulae (7 Maii 1923, art. 86)[28] može izostaviti u parnicama vještački priegled stranaka i onda, kada se na temelju izkaza samih stranaka i svjedoka (attenta eorundem morali excellentia), iz njihovog držanja (serio pensatis eorum animi dispositionibus) i po ostalim indicijama i dokazalima po sudu Ordinarija može uzeti, da je spolna nemoć odnosno neizvršenje braka već podpuno dokazano (plenissima iam habeatur probatio). Nadalje da se priegled ženske stranke može izostaviti, kada je vještačkim nalazom kod mužke stranke podpuno utvrđena njegova nesposobnost za izvršenje braka.[29]

Za priegled žene treba u svakom slučaju odrediti ili dvie liečnice ili dvie osposobljene primalje, a ove treba da dadu svoje ustmene izkaze pred ženitbenim sudom uviek u prisutnosti jednoga liečnika (in his rebus vere perito ac honestate claro), koji može staviti primjedbe i pitanja. Samo

---

[26] »Mens autem haec est: quamvis per se, ad normam praefati canonis, cautiones non exigantur de prole forte iam nata ante matrimonii celebrationem, omnino monendos esse nupturientes de gravi obligatione iuris divini curandi catholicam educationem etiam dictae prolis forte iam natae.«

[27] SCSOff., Decr., 14. iul. 1942., de quibusdam cautelis adhibendis in causis matrimonialibus impotentiae et inconsummationis. AAS, 1942, 200.

[28] Činilo bi se, da bi izdavanje takvoga novoga dekreta spadalo u nadležnost SCSacram. tim više, što se njime nadopunjuju u stvari od te S. Kongreg. izdane Instrukcije od g. 1923 (De processibus in causis dispensationis super matrimonio rato et non consummato. AAS, 1923, 389) i od g. 1936. (Instr. servanda in petractandis causis de nullitate matrimonii. AAS, 1936, 313). No sv. Oficij uvodno naglašuje, da se kod svih vještačkih priegleda u ženitbenim parnicama mora strogo paziti na to »ne quidquam agatur quod divinae legi et castitatis virtuti adversetur.« Kako dakle ovdje dolazi u pitanje ćudoredje, uzima sv. Oficij ovaj predmet u svoju nadležnost (ispor. k. 247 § 1).

[29] Sv. Oficij je time umnožao broj slučajeva, kada je vještačka pregledba stranaka suvišna, od dva na četiri. Po SCSacram. Regulae, § Maii 1923 (art. 86) bila su samo dva predviđena: 1) kada prema prilikama izvršenje braka nije uobće bilo moguće (quia nec tempus nec locus nec modus adfuerunt), i 2) kada se radi o ženskoj osobi, koja je već deflorirana.

onda, kada se ne mogu za takovo vještačenje dobiti ni liečnice ni primalje, slobodno je Ordinariju za taj posao odrediti liečnike, koji treba da budu vješti (medica arte sint insignes), ali povrh toga i hvalevriedni vjernici (etiam religionis et honestatis laude commendati), a pregledbi mora bezuvjetno prisustvovati koja poštovana starija žena (prema k. 1979, 3).

Preslušanju ženske parnične stranke pred ženitbenim sudom treba da u svakom slučaju prisustvuje jedan liečnik zrelije dobi, dobar u vjerskom i ćudorednom pogledu i posve nepristran (religione, moribus aetate gravis, ab ipso Ordinario deligendus, omni exceptione maior). Taj liečnik treba da stranci stavlja ona pitanja, koja su od Branioca pripremljena i izpituje stranku u prisutnosti suda.[30]

Na koncu propisuje dekret, da se pri izrađivanju presuda u takovim parnicama, izbjegava suviše obširno i podrobno izlaganje, te da se izrazi biraju obzirno, osobito kada se takove presude imadu i tiskom objaviti.[31]

Osim toga izdao je sv. Oficij posebni dekret,[32] i tim povodom, što se sada često pojavljuju raznovrsne pobožne knjižice i molitveni listići nesređenog i neobičnog sadržaja,[33] nalaže Ordinarijima, da predhodnu cenzuru takovih pobožnih knjižica i listića povjere učenim i razboritim muževima. Pri tom se ima paziti ne samo na izpravnost u pogledu vjerske stine, nego i na potrebnu bogoslužnu dostojnost, a dopuštenje za tisak neka Ordinariji dadu samo uz najveću opreznost.

II. SACRA CONGREGATIO CONSISTORIALIS

Konzistorialna kongregacija objavila je svega osam dekreta, od kojih se sedam odnosi na novo razgraničenje stanovitih biskupija, a jednim[33] se u protivnosti s odredbama k. 310 § 2 određuje primjena redovnog prava na upravu samosvojne opatije S. Maria Oliveto Maggiore (Siena).

---

[30] Točno obdržavanje ovih propisa prouzročit će u praksi bez sumnje dosta velike potežkoće, pa se zacielo ne će moći uviek izvršiti. Očito je ipak, da ovi novi propisi vežu samo za dopuštenost i da zato ne će propusti u tom pogledu sadržavati ništavosti (nullitas) postupka i presude.

[31] »In exarandis sententiis ih huiusmodi processibus, praesertim si hae publici iuris fieri debeant, abstinendum erit a nimia et minuta rerum descriptione: facta vero et rationes exponantur castigatis verbis.«

[32] SCSOff., Decr., 17 Apr. 1942, de praevia censura librorum pietatis. AAS, 1942, 149.

[33] »haud infrequenter parvi libri pietatis ac folia precum deferuntur quae, etsi ab erroribus sunt immunia, quaedam tamen continent genuinae pietati christianae parum congruentia, et insueta cultus seu devotionis genera inducunt non conformia cum Decreto S. Officii, dei 26 Maii 1937.« De novis cultus seu devotionis formis non introducendis.«

[34] SCConsist. Decr., 11 Ian. 1942., de regimine abbatiae »Nullius« S. Mariae Montis Oliveti Maioris. AAS, 1942, 230.

III. SACRACONGREGATIO CONCILII[35]

Ova sv. kongregacija objavila je svoja rješenja u dva administrativna spora, i to:

1) Rješenje o pogrebnom pravu.[36] Između Zbornoga kaptola u gradu Arco (Tridentske biskupije), kojega je crkva ujedno i župskom, pa kanonici zbornoga kaptola prema svojim statutima pomažu u župskoj službi i imadu prednost kod prisustvovanja pogrebima izpred tamošnjih redovnika (franjevaca i kapucina) i redovnika nastao je u tom spor, jer su redovnici prigovarali. Sv. kongregacija riešila je spor u korist kaptola,[37] na temelju k. 1233 § 1, uzimajući da se odgovor Interpr. kom. od 8./4., 1941.[38] odnosi na kanonike kao takove (capitulares qua tales, seu reduplicative sumptos), a ovdje kanonici redovno i po svojim statutima pomažu u župskoj pastvi. Napose se u tom rješenju zabacuje razlikovanje »inter clerum officiantem et clerum orantem«, koje se htjelo zavesti od strane redovnika.

2) Rješenje o posebnim prihodima kanonika.[39]

U tršćanskom stolnom kaptolu nastala je dvojba o tom, da li oni kanonici, koji u izvršivanju dužnosti sudca kod diecezanskog sudišta (iudices synodales) nisu dužni na službu u koru, ipak dobivaju sve pa i posebne kanoničke prihode (distributiones quotidianae) prema odredbi k. 420 § 1, 14 i u onom slučaju, kada kao sudci primaju posebnu nagradu. Sv. Kongregacija riešila je spor u korist kanonika sudaca[40] s obrazloženjem, da su odredbe kanona 420 § 1 nr. 14, prema kojima takovi kanonici imaju pravo na sve prihode jasne i ne dopuštaju nikakovo razlikovanje. Kongregacija upućuje pri tom na odgovor Interpr. kom. od 24./11., 1929 (AAS, 1920, 573) prema kojemu kanonici, koji po odredbi Ordinarija vrše službu profesora u bogoslovskim školama, imaju prema k. 421 § 1, 1 pravo na kanoničke prihode, i ako za profesuru dobivaju posebnu plaću. Odredba k. 420 § 1, 14 odnosi se ipak samo na kanonike sudce, jer njihova služba nije stalna nego prigodna kao i nagrada za nju, dok se na kanonika, koji je predsjednik suda (officialis) odnosi odredba k. 421 § 1, 3 — jer je njegova služba i plaća za nju stalna.

[35] SCOrient. nije ove godine objavila nijednoga dekreta, a isto tako nije ništa objavila ni SCSacram.

[36] SCConc., Tridentina. Resolutio. Iuris funerandi, 13 Iulii 1941. AAS, 1942, 101.

[37] Ad D. An sustineatur caput XIII Statuti ecclesiae collegialis loci Arco diei 14 Aprilis 1925, funera quod spectat, Resp. Affirmative.

[38] Vd. Bogosl. Smotra, 1942. str. 129.

[39] SCConc., Tergestina. Resolutio, 23 Febr. 1942., Distributionum AAS, 1942, 299

[40] Ad D. An Capitularis, absens a choro dum munere iudicis synodalis fungitur, lucretur distributiones quotidianas, etiamsi peculiarem retributionem ratione huius muneris percipiat; Resp. Affirmative.

IV. SACRA CONGREGATIO DE PROPAGANDA FIDE

Ova sv. kongregacija nije ni ove godine izdala nikakovih disciplinskih odredaba ili rješenja, nego je (kao i prošle godine) objavila samo dva dekreta[41] o novom razgraničenju odnosno osnivanju nekih apostolskih Prefektura i Vikariata u misijskim krajevima.

V. SACRA CONGREGATIO RITUUM

Ona je objavila osim 9 dekreta, koji se odnose na kanonske postupke o beatifikaciji i kanonizaciji nekih Božjih ugodnika, još i tri važna liturgijska dekreta. To su ovi:

1) Nadopune i promjene u rimskom časoslovu i misalu.[42] Ovim dekretom od 9./1., 1942. uvodi se u rimski časoslov (breviar) posebni komune za oficije svetaca papa. Sastoji samo iz dvie oracije i triju lekcija za treći nokturn (homilija). Za iste se u rimski misal uvodi i posebni obrazac za sv. misu (Si diligis me). S tim u vezi navedene su u tom dekretu i sve promjene (8 za breviar i 18 za misal), koje su tim postale nuždne.

2) O vječnom svietlu i broju svieća.[43] Zbog sadanjih izvanrednih ratnih prilika prepušta se razboritosti Ordinarija, da se bez obzira na odredbe k. 1271. i Rimskog Obrednika (tit. IV, c. I, n. 6), dok ove prilike traju, mogu za vječno svietlo pred Presv. Otajstvom upotrebljavati mjesto maslinovog ulja odnosno voska, druga ulja, po mogućnosti biljevna, a na zadnje i munjina (ultimo autem loco etiam lux electrica). Isto tako se dopušta da se smanji propisani broj voštanih svieća kod svete službe i mjesto toga do propisanog broja uzme druga razsvjeta pa i električna.[44]

3) O bogoslužnim obredima za pokojne.[45] S obzirom na to, da u sadanjim ratnim prilikama često bude mnogo mrtvih u isto vrieme, pa i daleko u pozadini, osim toga mnogi mrtvaci mogu dobiti pogreb i biti ukopani tek mnogo dana poslije smrti, a o palim na ratištima dolazi viest o smrti redovno istom nakon duljega vremena, obratili su se mnogi Ordinariji na sv. kongregaciju Obreda za uputu glede funkcija za pokojne u sadanjim izvanrednim vremenima. Sv. Kongre-

---

[41] AAS, 1942, 301 i 347.

[42] SCRit., Decr. 9. Ianuarii 1942, quo commune unius aut plurium Summorum Pontificum in Breviario et Missali Romano inserendum decernitur. AAS, 1942, 105.

[43] SCRit., Decretum, 13. Martii 1942, de lampade Ssmi Sacramenti et de luminibus in sacris functionibus adhibendis. AAS, 1942, 112.

[44] Slična polakšica bila je dana i za vrieme prošloga svjetskoga rata dekretom od 23. Febr. 1916.

[45] SCRit., Decr. Quum plures locorum, 1. Maii 1942, de functionibus pro defunctis. AAS, 1942, 205.

gacija u ovomu dekretu, koji je izdala tim povodom, ne daje nikakovih iznimnih odredaba, nego traži da se u svemu obdržavaju postojeće rubrike. Pogrebna sv. misa (Missa exequialis) treba da je, osim kada se radi o siromasima, u svakom slučaju pjevana (reprobata invalescente praxi eam legendi absque cantu etiam cum funus externam induit pompam). Pogrebnom se sv. misom prema rubrikama može smatrati samo ona, kod koje je pokojnikovo mrtvo tielo prisutno bilo fizički bilo moralno, a to je samo kroz dva dana poslije smrti. Pogrebna se sv. misa može preložiti na prvi nezapriečeni dan, ako poradi zabrane u rubrikama nije mogla biti odslužena. Ako zbog drugog razloga nije mogla biti odslužena, pa se služi, čim je to moguće (post acceptum nuntium mortis), misa je tada doduše povlaštena, ali nije više pogrebna i ne može se služiti u nedjelju ili na zapoviedani blagdan.

Treći odsjek: SUDIŠTA

I. SACRA PAENITENTIARIA APOSTOLICA

Sudište za unutarnje područje (odsjek za oproštenja) izdalo je i objavilo ove godine tri dekreta:

1) Povećanje oproštenja spojenih s doticanjem pokorničke šibe.[46] Dekret objavljuje, da je sv. Otac prigodom svoje biskupske 25-godišnjice povećao oproštenje spojeno s doticanjem pokorničke šibe[47] kod Manjih Pokorničara u rimskim bazilikama na 300 dana (do sada je bilo 100 dana), a oproštenje spojeno sa doticanjem pokorničke šibe kod Velikog Pokorničara na djelomično oproštenje od sedam godina (do sada je bilo samo 300 dana).

2) Povećanje ovlaštenja za davanje oproštenja.[48] Kao uzvrat za duhovno osobito molitveno sudjelovanje Episkopata i vjernika iz ciele Crkve kod proslave 25.-godišnjice sv. Otca povećano je ovim dekretom ovlaštenje dano u k. 914. Kod. tako, da od sada rezidencialni biskupi mogu podieliti papinski blagoslov s podpunim oproštenjem tri puta

---

[46] S. Paenit. Decr. Quinto ac vicesimo, 20. Iulii 1942, indulgentiae augentur tactui paenitentialis virgae adnexae. AAS, 1942, 239.

[47] Šiba se od davnina smatrala znakom (insigne) sudačke, napose kaznene vlasti (ispor. I Kor. 2, 4). Doticanje šibom bilo je u porabi kroz viekove u Crkvi kod sv. izpoviedi kao vanjski vidljivi simbol odrješenja od grieha i kazne za njih. U posljednje vrieme ostalo je to u porabi samo još kod manjih pokorničara (Paenitentiarii Minores) i kod kardinala Velikog Pokorničara (Paenitentiarius Maior) u Rimu, pri vršenju njihove službe u bazilikama: lateranskoj, liberianskoj i ostijskoj. Vd. I. M. Restrepo, Annotationes, u Periodica, 1942, 284.

[48] S. Paenit., Decr. In fere innumeris, 20. Iunii 1942, augentur facultates circa indulgentiarum concessionem. AAS, 1942, 240.

(do sada dva puta) godišnje, a samosvojni opati i prelati, te vikari i prefekti apostolski dva puta (do sada jedan puta).

Nadalje se povećava ovlaštenje dano smosvojnim opatima i prelatima (u k. 323.), vikarima i prefektima apostolskim (u k. 294.), te rezidencialnim biskupima (u k. 349. § 2 n. 2) podieljivati oproštenja od 50 dana na 100 dana. Isto tako nadbiskupima (u k. 274. n. 2) od 100 na 200, te kardinalima (u k. 239. § 1 n. 24) od 200 na 300 dana.[49]

3) Podpuno oproštenje za zaziv Isusa za vrieme napadaja iz zraka.[50] Sv. Otac na molbu nekih vjernika podieljuje podpuno oproštenje svaki puta, kada bude izvršen napadaj iz zraka na gradove ili druga mjesta, svima vjernicima, koji barem skrušeni s ljubavi k Bogu i s pokajanjem grieha (saltem contriti cum vero amoris in Deum et suorum peccatorum doloris actu) pobožno izgovore zaziv: »Iesu, miserere mei« (Isuse, smiluj mi se) u bilo kojem jeziku.[51]

Osim toga dala je S. Penitenciarija još jedan odgovor[52] koji smo već gore spomenuli, te jedno objašnjenje[53] prema kojemu podpuno oproštenje spojeno s blagoslovom križeva (razpela) za bolestnike, može dobiti pojedini bolestnik, koji takav križ skrušeno i s činom ljubavi i pokajanja poljubi, samo jedanputa, i to u času smrti (sollumodo in articule mortis),a ne svaki puta, kada to čine.[54]

II. SACRA ROMANA ROTA

Prema objavljenom popisu presuda, koje je sudište Rimske Rote izreklo g. 1941.[55] iznosi njihov broj ukupno 91, od toga 86 u ženitbenim parnicama, a samo 5 u drugim sporovima.[56] Od ženitbenih parnica 85 radi o nevaljanosti

[49] Tim dekretom mienjaju se odredbe sadržane u ništa manje, nego šest kanona, a da se pri tom nisu obdržavale formalnosti predviđene u Motupr. Bened. XV, Cum iuris, 15. Semptembr. 1917. AAS, 1917, 483.

[50] S. Paenit., Decr. 23 Decembris 1942, indulgentia plenaria conceditur piam invocationem recitantibus aerearum incursionum tempore. AAS, 1942, 382.

[51] Ova odredba vriedi samo za trajanja ovoga rata (praesenti valituro tantum hoc bello perdurante).

[52] S. Paenit. Responsum, 10 Iunii 1942, de privilegio sacerdotibus concesso in Motu Proprio »Summo solacio«. Vd. gore kod papinskih odredaba.

[53] S. Paenit. Declaratio, 22 Septembr. 1942, circa indulgentiam plenariam crucifixis adnexam, solummodo in articulo mortis lucrandam. AAS, 1942, 303.

[54] U tom smislu govore o tom i ranija rješenja: SCSOff., 10 Iun. 1914. (AAS. 1914. 347) i S. Paenit. 23 Iun. 1929. (AAS, 1929, 510).

[55] Sententiae editae anno 1941. AAS, 1942, 57—58.

[56] Taj je broj opet veći od onoga predprošle godine 1940. (80) i dostiže broj, koji nije uobće do sada zabilježen.

braka,[57] a jedna se odnosi na postupak u parnici o nevaljanosti braka.[58]

Na temelju toga popisa sastavljen je za presude izrečene u parnicama o nevaljanosti ženitbe, ovaj pregledni izkaz (tabela):

	parnica	negat.	pozitiv.
Sila ili strah (vis seu metus)	37	21	16
Manjak u pristanku (defectus consensus)	5	3	2
Izključenje bitnih dobara (exclusio bonorum essentialium)	10	9	1
Uvjet (conditio apposita)	6	6	—
Himba (simulatio)	4	3	1
Bludnja u svojstvu (error qualitatis) .	1	—	1
Duševna bolest (amentia)	2	—	2
Zapreka ženitb. sveze (ligamen) . . .	1	1	—
Spolna nemoć (impotentia)	14	7	7
Potaja odnosno oblik (clandestinitas resp. forma)	5	4	1
Svega:[59]	85	54	31

Objavljen je i popis Rotinih odluka u parnicama svršenima u g. 1941. drugčije (t. j. ne presudom).[60] Tu se radi ili o obustavi postupka (svega 55) ili o žalbama u postupku (svega 5). I od tih 60 odluka 47 se odnosi na ženitbene parnice: samo jedna radi o razstavi od stola i postelje, a ostale o nevaljanosti braka, a tek 13 ih je izrečeno u drugim sporovima.

Osim toga uvrstila je Rota u službeno glasilo ove godine svega 6 izročnih poziva (citationes edictales); sve u parnicama o nevaljanosti braka.

Četvrti odsjek: UREDI

I. DATARIA APOSTOLICA

Ovaj Ured sv. Stolice, na koji spadaju prema sadanjem pravu (vd. k. 261.) svi poslovi oko podjelbe nižih (nekozistorijskih) nadarbina, koje su pridržane sv. Stolici prema odred-

[57] Prema tomu nije se u ovoj godini pred Rotom rješavala nijedna parnica o razstavi od stola i postelje.

[58] Pravoriek glasi: Non est admittenda neque appellatio neque ulterior causae propositio.

[59] Prema tomu je brak proglašen nevaljanim samo u daleko manjem broju slučajeva (39.7%), dok je u pretežnom broju (60.3%) zahtjev, da se brak proglasi nevaljanim, odbijen. To je u ostalom stalna brojitbena pojava na ovom području crkvenog sudovanja.

[60] Decreta in causis aliter eodem anno finitis. AAS, 1942, 78—87).

bama kk. 396. § 1; 1435; 1432 § 3,[61] izdala je obsežan i izcrpiv NAPUTAK s pravilnikom (Normae), kojega se moraju držati Ordinariji, kada mole kod sv. Stolice popunjenje ovakovih pridržanih nadarbina.[62]

U toj stvari bio je već izdan g. 1930. jedan kraći pravilnik,[63] koji se u ovoj novoj instrukciji izriekom zadržava u kreposti (quae epistola expresse hac occasione confirmatur atque uti religiose servanda edicitur). Nova instrukcija ide u potankosti i daje podpunu i izcrpivu uputu, kako se pri popunjavanju sv. Stolici pridržanih nadarbinskih službi ima postupati.[64]

II. PONTIFICIA COMMISSIO DE RE BIBLICA

Ovaj stalni kardinalski odbor, koji ima pravo podjeljivati akademske stupnjeve u biblijskim znanostima (jednako kao i Pont. Institutum Biblicum in Urbe), objavio je posebnim rješenjem,[65] da između pojedinih dielova (predmeta) inače jedinstvenog strogog izpita za licenciat (varia experimenta, sive oralia sive scripta, quae iuxta statuta in eadem sessione fieri solent), može biti i veći vremenski razmak tako, da se poslije ustmenih izpita iz hebrejskog i grčkog, te cjelokupnog posebnog Uvoda u sv. Pismo podjeljuje bakalaureat, a poslije uspješno položenih ostalih izpita licenciat (prolytat).[66]

---

[61] Glede pridržaja sadržanog u odredbi k. 1432 § 3 postoji vjerovno tumačenje od 24. XI. 1920. (AAS, 1920, 577), da nema pridržaja, kada Ordinarij nije nadarbinu popunio u roku od 6 mjeseci »non ex negligentia, sed ob absolutum defectum subditorum.«

Kod župskih nadarbina propisan je doduše također u pravilu rok za popunjenje od 6 mjeseci (k. 155), ali će pridržaj podjelbe prenosom na sv. Stolicu (iure devolutivo) jedva kada nastupiti, jer je u k. 458. ostavljeno na volju Ordinariju, da ne popuni župe u određenom roku, ako smatra, da zato ima razloga.

Vd. moju bilježku: Rimski odlikovanici i popunjenje njihovih službi (Bogosl. Smotra, 1941, str. 67).

[62] Datar. Apost., Instructio, Diuturnus rerum, 1 Ianuarii 1942, de observandis a Rvmis Ordinariis quum ab Apostolica Dataria collationem petant beneficiorum non consistorialium, quae ad normam iuris Apostolicae Sedi sint reservata vel devoluta. AAS, 1942, 113—118.

[63] Dat. Apost., Normae servandae ab Ordinariis in impetranda ab Apostolica Sede collatione beneficiorum. AAS, 1930, 525—526.

[64] Vd. I. M. Restrepo, Annotationes. Periodica, 1942, 317.

[65] Responsum de experimentis ad prolytatum. AAS, 1942, 232.

[66] ».... dicuntur Prolytae, a graeco verbo pro — »ante« et lyo — »solvo«, quia sciunt solvere quaestiones, quae ante ponuntur. Dicuntur Licentiati quia licentiam habent ascendendi ad Doctoratum.« Trombetta, De iuribus et privilegiis doctorum eccl., 2. ed. Surrenti, 1911, 45.

III. PONTIFICIA COMMISSIO AD CODICIS CANONES AUTHENTICE INTERPRETANDOS

Odbor za vjerovno tumačenje Kodeksa objavio je ove godine (1942) svega šest vjerovnih tumačenja, i to:

1) O župskom pomoćniku i vjenčanju.[67] Prema ovomu odgovoru nemaju župski pomoćnici (vicarii paroeciales cooperatores), o kojima radi k. 476, § 6 krepošću same svoje službe kao zamjenici župnikovi (ratione officii) vlasti za valjano prisustvovanje sklapanju brakova (vjenčanje), nego im je potrebna delegacija bilo a iure particulari (ex statutis dioecesanis) bilo ab homine (ex commissione parochi vel Ordinarii). Time je potvrđeno i dosadanje mišljenje većine autora.[68] Protivno mišljenje zastupao je i svestrano dokazima utvrdio franjevac F. X. BOCKEY,[69] koji su s ovim autentičnim tumačenjem dakako konačno oboreni i pokopani.[70]

2) O pravu na pogreb redovnica.[71] Ovim tumačenjem uz kanon 1230 § 5, potvrđeno je mišljenje, koje su i do sada skoro svi autori zastupali,[72] da pravo crkvenog pogreba u pogledu svih redovnica, koje su izuzete od župničke jurisdikcije, spada na njihovog duhovnika (kapelana). A izuzete su i one redovnice, koje nisu doduše izuzete od jurisdikcije Ordinarija mjesta, ali ih je Ordinarij sâm izuzeo izpod redovne župničke vlasti (vd. k. 464 § 2) i postavio za njih posebnog duhovnika (ispor. k. 515 § 3 i 4). Na župnika spada prema tomu ukop samo takovih redovnica, koje nisu izuzete izpod njegove vlasti i nemaju svojega kapelana.

3) O dostavljanju parničnih spisa.[73] Odgovor autentično tumači odredbe k. 1890. u tom smislu, da u slučaju priziva niži sud mora prizivnom sudištu dostaviti sve parnične spise, dakle ne samo »acta causae«, nego i »acta processus«.[74] Takovo tumačenje traži ne samo priroda stvari, o

[67] De vicario cooperatore quoad matrimonia. AAS, 1942, 50.

[68] Pozivali su se i na autentični odgovor, koji je u tom smislu već prije dao kard. Gasparri kao predsjednik Odbora za tumačenje (13 Sept. 1933), ali nije bio službeno proglašen, pa se zato nije smatrao obvezatnim. Vd. Sartori, Enchirid. can., 6 ed. Vicetiae 1938, 246.

[69] U monografiji: De potestate vicarii cooperatoris. Disquisitio canonica in Can. 476 § 6. Romae 1939.

[70] Tim odgovorom poslužit će se u korist svojega mišljenja i svi oni autori, koji kapelansku jurisdikciju uobće ne smatraju redovnom (vd. R. Bidagor, Annotationes. Periodica, 1942, 194). Ispor. moju bilježku: Župnička i kapelanska jurisdikcija. Bogosl. Smotra, 1941. str. 188.

[71] De iure funerandi moniales. AAS. 1942, 50.

[72] Vd. Bidagor na nav. mj.

[73] De transmissione actorum causae. AAS, 1942, 50.

[74] Vd. k. 1642. koji razlikuje dvie vrsti sudskih spisa (acta iudicialia), i to acta quae meritum quaestionis respiciunt, seu acta causae, ex. gr. sententiae et cuiuscunque generaprobationes, a onda acta processus, quae ad formam procedendi pertinent, ex. gr. citationes, intimationes etc.

kojoj se radi, nego i ta okolnost, što k. 1890. upućuje izriekom na odredbe kanona 1644., koji traži da su kod priziva priepis ili izvornici svih spisa, o kojima je rieč u kk. 1642. i 1643. (dakle acta causae et processus) imaju uz točan popis dostaviti višemu sudu.[75] Prema tomu izraz »acta causae« u k. 1890. znači »acta iudicialia« i obuhvaća sve parnične spise, osim mišljenja sudaca u predmetu presude, koja se ne smiju priklopiti parničnim spisima niti ih poslati prizivnom sudu, nego ih treba čuvati tajno u posebnom arhivu, barem kroz deset godina, a kada to vrieme protekne, mogu se spaliti.[76]

4) O ženitbenim oprostima.[77] Radi se o odnosu, u kojemu stoji kanon 81. prema kanonu 1045. S obzirom na taj odnos (de relatione iuridica inter can. 81 et can. 1045) bila su postavljana kod autora dva pitanja: 1. — da li ovlaštenje, koje daje k. 1045 izključuje kod ženitbenih oprosta primjenu i uporabu k. 81.; i 2. — da li k. 81. daje Ordinarijima širu ovlast, nego li k. 1045. U oba pitanja bilo je rješenje do sada sporno i mišljenja uvaženih pisaca su se razilazila.[78]

Sada su ovim autentičnim tumačenjem oba ova pitanja ovako riešena: a) ovlaštenje koje Ordinarijima daje k. 1045. ne izključuje uporabu kanona 81. tako, da on nije u pogledu ženitbenih oprosta u hitnim slučajevima utopljen (absorbiran) u kan. 1045., i b) k. 81. daje Ordinarijima s jedne strane širu, a s druge užu ovlast, nego k. 1045. t. j. širu, u koliko po k. 81. mogu opraštati, i ako nije sve pripravljeno za svatbu, pa hitnost stoji u bilo kojoj pogibli velikog zla (periculum gravis damni in mora), a uža, u koliko izvan slučaja k. 1045 (cum iam omnia parata sunt ad nuptias) ne mogu oprostiti po k. 81. od svih onih smetnja, od kojih mogu u slučaju k. 1045., nego samo od onih, od kojih sv. Stolica u redovnim prilikama običava davati oprost.[79]

5) O inkardinaciji sekulariziranoga redovnika.[80] Redovnik s višim redovima, koji ne obnovi privremene zavjete ili dobije indult sekularizacije, a izgubio je biskupijsku pripadnost (prema k. 585), ne može u svietu izvršivati svete redove, dok ne nađe biskupa, koji će ga blagohotno

---

[75] To je već bilo izriekom propisano i u SCSacram., Reg. 7 Maii 1923 nr. 101 za dostavljanje spisa u parnicama o neizvršenju ženitbe.

[76] SCSacram., Instr. 1926, Art. 203.

[77] De dispensationibus matrimonialibus. AAS, 1942, 241. D. An vi canonis 81, conlati cum canone 1045, Ordinarius dispensare valeat ab impedimentis matrimonialibus infra fines eiusdem canonis 81, etsi nondum omnia parata sint ad nuptias. R. Affirmative.

[78] Vd. o tom naučnom sporu obširnije kod Oesterle, Consultationes de Jure matrimoniali, Romae 1942, 127 sqq.

[79] Dakle ne može u običnim hitnim slučajevima oprostiti (po k. 81) n. pr. od zapreke dobi, otmice, zločinstva zbog supružkog ubijstva itd., dok u izvanrednom hitnom slučaju k. 1045., to može.

[80] De incardinatione religiosi saecularizati. AAS, 1942, 241.

primiti, ili dok sv. Stolica drugčije ne odredi. Biskup prema odredbama k. 641 § 2 može primiti redovnika bezuslovno ili na kušnju za tri godine. U prvom je slučaju redovnik tim samim stekao pripadnost u toj biskupiji (izpor. k. 112.), a u drugom može mu biskup produljiti vrieme kušnje, ali ne dulje od nove tri godine, pa kada protekne i to vrieme, ako ga biskup prije toga ne odpusti, tim samim postaje pripadnikom te biskupije. To su odredbe k. 641. Rieči toga kanona u §-u 2.: »Biskup mu može produljiti vrieme kušnje«* (Episcopus potest probationis tempus prorogare) nisu bile sasvim jasne. Obično se je uzimalo, da biskup mora prije izteka prvog trogodišta kušnje, odpustiti redovnika, ne učini li toga, redovnik je stekao biskupijsku pripadnost i biskup ga više ne može odpustiti.[81] Sada se to mišljenje ne može više braniti, jer je ovim autentičnim tumačenjem utvrđeno, da biskup ne mora redovnika prije izteka prvog trogodišta izriekom odpustiti, jer mu može kušnju na daljnje tri godine produljiti i prećutno (tacite), dakle tako, da se o tom nikako ne izjavi.[82]

6) O pravu na tužbu zbog nevaljanosti ženitbe.[83] U poznatoj odredbi k. 1971 § 1, 1[84] ograničeno je pravo na tužbu (aktivna tužbovna legitimacija, legitimatio ad causam) ženitbenih drugova, jer im je oduzeto u parnicama na nevaljanost braka onda, kada su sami prouzročili zapreku, zbog koje žele pobijati valjanost. Prema izričitoj odredbi k. 19. imala bi se ova odredba, jer je odiozna i steže izvršivanje prava na tužbu (exercitium iuris coarctat) strogo tumačiti t. j. rieči uzimati u najužem značenju. No odredba k. 19. vriedi samo za naučno i sudačko tumačenje (interpretatio doctrinalis aut iudicjaria), a ne odnosi se na vjerovno (autentično) tumačenje, koje u svakom slučaju može biti i restriktivno i ekstenzivno, jer dolazi od samoga zakonodavca, koji takovom tumačenju daje obveznu krepost i značaj novoga

---

[81] Tako n. pr. i naš Crnica, Redovničko i laičko pravo. Šibenik. 1941, 202.

[82] Sv. Stolica obično daje takovim redovnicima, koji se žele vratiti u sviet, najprije samo indult eksklaustracije (vd. k. 638), a indult sekularizacije istom onda, kada nađu biskupa, koji će ih primiti u biskupiju. Ako dakle n. pr. takav redovnik pri koncu prvog trogodišta kušnje zamoli od biskupa pismenu potvrdu, da je primljen u biskupiju u tu svrhu, da sebi izhodi indult sekularizacije, a biskup ništa ne odgovori, time mu je bez sumnje prećutno produljio vrieme kušnje na daljnje tri godine.

[83] De iure accusandi matrimonium. AAS, 1942, 241. D. Utrum, secundum canonem 1971 § 1 n. 1 et responsum diei 17 Iulii 1933 ad II, inhabilis ad accusandum matrimonium habendus sit tantum coniux, qui sive impedimenti sive nullitatis matrimonii causa fuit directa et dolosa, an etiam coniux qui impedimenti vel nullitatis matrimonii causa exstitit vel indirecta vel doli expers. R. Affirmative ad primam partem, negative ad secundam.

[84] Odredba glasi: Habiles ad accusandum sunt: Coniuges in omnibus causis separationis et nullitatis, nisi ipsi fuerint impedimenti causa.

zakona.[85] Tako su zaista u ovom slučaju proglašena već dva tumačenja Odbora za tumačenje,[86] koja su očito ekstenzivna, jer uzimaju rieči kanona 1971 § 1, 1 (impedimenti causa) u najširem značenju, pa time odkrivaju, da volja zakonodavca u toj odredbi ide za tim, da što više stegne pravo na tužbu u parnicama na nevaljanost braka i onemogući supruzima, koji su sami skrivili nevaljanost svojega braka, da postignu proglašenje toga braka nevaljanim, pa time slobodu i priliku, da to opetuju.[87] U smislu ovih autentičnih tumačenja nije crkveni ženitbeni sud više mogao primiti tužbu na nevaljanost braka od takvoga supruga, koji je sam skrivio nevaljanost napadnutog braka time, što je prouzročio bilo zapreku bilo manjak privole bilo manjak bitnoga oblika. U nauci je sada nastao spor o značenju izraza »causa culpabilis« sive impedimenti sive nullitatis matrimonii.[88] Uvaženi autori kretali su se pri tom u smjeru ekstenzivnog tumačenja, kojim je u tom pitanju bila pošla Interpretacijska komisija, pa su taj izraz uzimali u najširem značenju.[89] Međutim je ovaj najnoviji odgovor Odbora za tumačenje, čini se, dao pravo onima, koji su izraz »causa culpabilis« uzimali u strogom smislu t. j. da su skrivili nevaljanost ženitbe samo takovi, koji su sviestno imali nakanu i volju, da sklope nevaljani brak.[90]

---

[85] Vd. Van Hove, De legibus ecclesiaticis. Mechliniae-Romae, 1930, 252.

[86] Prvi odgovor od 12. III. 1929 (AAS, 1929, 171) glasi: D. Utrum vox impedimenti canonis 1971 § 1 n, 1 intelligenda sit tantum de impedimentis proprie dictis (can. 1067—1080), an etiam de impedimentis improprie dictis matrimonium dirimentibus (can. 1081—1103). R.: Negative ad primam partem, affirmative ad secundam. Drugi od 17. VII. 1933. (AAS, 1933, 345) glasi: D. An, ad normam eiusdem canonis 1971 § 1 n. 1 habilis sit ad accusandum matrimonium etiam coniux; qui fuerit causa culpabilis sive impedimenti sive nullitatis matrimonii. R.: Negative. Vd. i SCSacram. Instr. 1936, Art. 35 sqq. Vd. o tom više u mojoj radnji: Izmjene u crkv. bračnom pravu, Zagreb 1940, 13 sll.

[87] »Nam ex omnibus responsis Commissionis Pontificiae, ex Instructione S. C. Sacram, necnon ex mente pluries ab eadem S. C. exposita, deducere licet esse explicatam et determinatam voluntatem Sanctae Sedis, quod tales causae omnino et pro semper e medio tollantur, cum sit summe iniuriosum pro sanctitate vinculi matrimonialis et ipsis primis principiis publicae moralitatis contrarium, quod coniuges culpabiles admittantur ad suam probandam turpitudinem ut exinde libertatem captent ad ulteriora delicta patranda.« Tako V. Bartocetti, Ne cui sua culpa prosit. Romae 1938, 18.

[88] Vd. Ciprotti, De coniuge dubio habili ad matrimonium accusandum. Apoll. 1939, 235. Roberti, Quando coniux dicendus est dubie habilis ad accusandum matrimonium. Apoll. 1939, 267.

[89] Tako Roberti na nav. mj. tvrdi: Privatio legitimationis activae ad accusandum matrimonium est sanctio civilis intuitu boni publici inducta... Ergo ex facto illicito, cognito quidem et volito (unde culpabilitas), potius quam ex scientia impedimenti aut vitii consensus vel formae, oritur culpabilitas.«

[90] Ovo tumačenje koje »requirit in coniuge intentionem nullitatis« branio je spočetka i Roberti (l. c.), ali ga je poslije odbacio.

Po ovom naime autentičnom tumačenju izraza »causa culpabilis« traži se za to, da je netko skrivio nevaljanost braka i tako izgubio pravo na tužbu, dvoje: a) da je nevaljanost prouzrokovao izravno[91] i b) zlonamjerno (dolozno).[92] Tko dakle nije znao ili nije htio nevaljanost ženitbe (vd. k. 2200 § 1) nije skrivio nevaljanosti i nije izgubio pravo na tužbu. Sud dakako mora prema k. 2200 § 2 u pravilu predpostaviti ovu nakanu i u predizvidima riešiti, da li smatra utvrđenim, da stranka nije namjerno (dolozno) sklopila nevaljani brak.

IV. ARCHIVUM SECRETUM VATICANUM

Kardinal protektor Vatikanske biblioteke, te bibliotekar i Arhivista kardinalskog zbora Giovanni Mercati objavio je okružnicu,[93] koju je poslao svima Ordinarijima u Italiji i u kojoj ih po želji sv. Otca poziva, da odrede (prema priloženom obrazcu) točan popis cjelokupnog gradiva (knjiga, rukopisa, izprava, spisa, ljetopisa itd.), koje se nalazi i čuva po crkvenim pismohranama (arkivima) u njihovim biskupijama (biskupskim kurijama, kaptolima, župama, samostanima itd.) i da jedan primjerak dostave sv. Stolici u Rim, gdje postoji i posebna visoka škola za paleografiju, diplomatiku i bibliotekonomiju. Tako će se dobiti za Arkiv sv. Stolice u Rimu jedan obći inventar ogromnoga onoga bogatstva, koje je pohranjeno po crkvenim pismohranama i knjižnicama u Italiji, a za svaku biskupijsku kuriju podpuni inventar za odnosnu biskupiju. To će biti od neizmjerne vriednosti za znanost i kulturu uobće, a za studij crkvene poviesti napose.

---

[91] Dakle ne n. pr. samo time, što se nije uzprotivio postavljanju zapreke od strane druge stranke ili time, što je svojim držanjem dao povod za to.

[92] Dolus dicitur deliberata voluntas violandi legem (c. 220 § 1). Dolus in iure criminali est voluntas sceleris. Verum hodie, iuxta nonnulas leges civiles, dolus censetur adesse etiam cum quis, praevidens effectus propriae actionis, quin intendat, eam nihilominus peragit (conscientia criminis). At Codex canonicus, firmiter adhaerens iuri romano, dolum non censet adesse nisi cum quis facinus praevidit et voluit (animus nocendi). Vd. Roberti, De delictis et poenis, I, Romae 1930, 89.

[93] Archivio Segreto Vaticano, Lettera, 1 novembre 1942, Lettera agli Eccmi e Revmi Ordinarii d'Italia per il censimento degli archivi e delle bilioteche ecclesiastiche. AAS, 1942, 384—389.

DA LI JE KRIVA ZAKLETVA UVIEK TEŽAK GRIEH

Dr. Dominik Budrović, O. P.

Obrazloživši težinu grieha krivozakletve (perjurium),[1] htio bih u ovom prikazu iznieti, kako je zakletva nešto tako sveto, da je svaki sviestni i pravi prekršaj proti njezinog glavnog cilja (istinu Bogom posvjedočiti ili istinitost obećanja sve do izvršenja Božjim ugledom štititi) uviek težki grieh.

Nek su nam, u ovom prikazu, pred očima dvie glavne razdiobe zakletve. Izjavna zakletva (j. assertorium), kojom potvrđujemo svoju izjavu o nečemu, što već jest ili nije sada ili što je bilo ili nije bilo u prošlosti. Zatim obećajna zakletva (j. promissorium), kojom potvrđujemo svoje obećanje, da ćemo nešto učiniti ili da ne ćemo učiniti.

O izjavnoj zakletvi nema sumnje, da je svaki sviestni prekršaj proti njezinog glavnog cilja uviek težki grieh. I najmanju laž, pa i u šali, potvrditi zakletvom jest smrtni grieh. To je stalna katolička nauka. U tomu se slažu svi katolički bogoslovi. Crkva se je jasno i svečano o tome izjavila. Osuđena je n. pr. ova tvrdnja »Vocare Deum in testem mendacii levis non est tanta irreverentia, propter quam velit aut possit damnare hominem.«[2] To znači, da Bog i hoće i može zauviek osuditi čovjeka, koji krivom zakletvom potvrdi i samo laku laž, naravno, ako se taj iskreno ne pokaje i ne popravi učinjeno zlo. O toj nauci nema sumnje.

Ne slažu se pak katolički bogoslovi, kad je pitanje obećajne zakletve. I ovdje se svi slažu, da je težki grieh nešto obećati, a u isto vrieme to ne namjeravati izvršiti, te zakletvom potvrditi to obećanje, makar se radilo i o neznatnoj obećanoj stvari. No, ako pogledamo duboko u samu bit ovakove krive prisege, uvidjet ćemo, da se ovakova krivozakletva stvarno ne razlikuje od izjavne krivozakletve. Također se svi slažu, da je težki grieh krivozakletve, kad je predmet obećajne prisege važan, a vlastitom krivnjom nije došlo do izvršenja takova obećanja. Ali u sliedećem se pitanju ne slažu svi bogoslovi: Da li onaj, koji iskreno obećava nešto neznatno i to prisegom potvrdi, ali kasnije promjeni svoju nakanu i svojom krivnjom to ne izvrši, počinjava težki grieh krivozakletve? Latinski bi se reklo:

---

[1] B. S. 1941, br. 2—3.

[2] Denzinger-Bannwart n. 1174.

utrum in juramento promissorio, ut tali, detur parvitas materiae,

Mnogi bogoslovi, brojčano možda jači, tvrde, da nije težki grieh krivozakletve neizvršiti neznatnu stvar zakletvom obećanu, ako tu nije kakva druga otegotna okolnost. Ali ima također bogoslova veoma velikog auktoriteta, koji naučavaju, da pravi prekršaj obećajne zakletve jest uviek težki grieh krivozakletve, makar se radilo i o malenoj stvari. Ovu nauku brane Card. Caietan,[3] Lessius,[4] Valentia,[5] Concina.[6] Njihovo izpravno dokazivanje, u kratko izneseno, jest ovo: Svaka stvarna i sviestna povreda promišljene i valjane zakletve (u njezinom glavnom cilju »istina«) jest krivozakletva (perjurium), a svaka je sviestna krivozakletva težki grieh.

Ovima na čelu, svojim auktoritetom i obrazloženjem, stoji Anđeoski Naučitelj. Svakom je bogoslovu poznat bogoslovski auktoritet, koji uživa sv. Toma Akvinac radi naročitog odobrenja njegove nauke sa strane Crkve i radi naredbe, da se njega sliedi. Ali na to se ne mislim upirati, iako je to samo od sebe već jedan bogoslovski dokaz. Izniet ću samo kao dokaz, Akvinčevo stvarno dokazivanje, a s time u vezi osvrnut ću se na neke razloge protivnika.

I.

Za sv. Tomu je tako jasno, da je svaka obveza obećajne zakletve težka. On to izvodi iz same naravi obećajne zakletve. On nikada ne razlikuje, u zakletvi, između malene i velike obećane stvari. On samo insistira na časti Božjega Imena, koje se u zakletvi zaziva, te na težkoj dužnosti izbjeći krivozakletvi, ne učiniti Boga svjedokom ili zaštitnikom laži. Za Anđeoskog Naučitelja je sinonim perjurium i težki grieh. Nema kod njega razlikovanja perjurium proprie et stricte dictum i perjurium late et generaliter dictum, kao što ima kod modernih pisaca. Gdje god kod sv. Tome nađemo rieč perjurium to uviek znači perjurium stricte dictum modernih. To je važno za razumievanje Akvinčevih tekstova, koje ćemo ovdje navesti.

U Teoložkoj Sumi[7] sv. Toma postavlja pitanje: utrum juramentum habeat vim obligandi. I na to ovako odgovara: »obligatio refertur ad aliquid quod est faciendum vel dimittendum. Unde non videtur respicere juramentum assertorium (quod est de praesenti, vel de praeterito) . . . sed solum in his quae sunt fienda per illum qui jurat. Sicut autem juramentum assertorium debet habere veritatem; ita

[3] Coment. in 2. 2. q. 89. a. 7.
[4] De Just. l. 2. c. 42, dub. 5.
[5] In 2. 2., disp. 6, q. 7, punct. 3, concl. 3.
[6] In Decal. l. 5, diss. 2, c. 1.
[7] 2. 2. q. 89. a. 7.

etiam et juramentum de his quae sunt fienda a nobis in futurum. Et ideo utrumque juramentum habet quamdam obligationem; diversimode tamen; quia in juramento, quod est de praeterito vel praesenti, obligatio est non respectu rei, quae jam fuit vel est (mi se tu obzirom na sam predmet nemamo što obvezati!), sed respectu ipsius actus jurandi (dužnost nam je samu zakletvu istinito položiti), ut scilicet juret id quod jam verum est vel fuit: sed in juramento quod praestatur de his quae sunt fienda a nobis, obligatio cadit e contra super rem quam aliquis juramento firmavit; tenetur enim aliquis ut faciat verum esse id quod juravit (mora učiniti da postane istinito ono što je zakletvom obećao, naime izvršujući); alioquin deest veritas juramento.«

Dakle sv. Toma jasno luči dvie različite obveze u zakletvama: u izjavnoj zakletvi dužnost je paziti na čin prisizanja, da naime zakletva bude takova kakova stvar ili događaj u sebi već jest ili je bio, da odgovara našem uvjerenju, našoj spoznaji o stvari ili događaju. Ali kad je pitanje o obećajnoj zakletvi tada (dakako da mora odgovarati prisega i iskrenoj nakani izvršiti) glavna i važnija dužnost pada na to da moramo sve moguće učiniti, eda obećanje, zakletvom potvrđeno, izvršimo. Moramo najozbiljnije nastojati izvršiti stvar, inače nema istine u zakletvi. To su malo prije navedene rieči Anđeoskoga Naučitelja, a ako nema istine u zakletvi, tada je to krivozakletva, a krivozakletva (perjurium) je, za sv. Tomu, uviek težki grieh.

Mnogi bogoslovski pisci vele, da onaj, koji u zakletvi iskreno nešto obeća, a kasnije promieni namjeru i ne izvrši, nije krivozakletnik (jer da je u času zakletve iskreno namjeravao), nego da je nevjeran ili nestalan u obećanju. Pače ovi bi htjeli da svoju tvrdnju potvrde čak auktoritetom sv. Tome!

Ovi bogoslovi u svoj prilog uzimaju rieči sv. Tome, gdje on govori o običnom obećanju i laži u običnom govoru izvan zakletve: »qui aliquid promittit, si habeat animum faciendi quod promittit, non mentitur . . . ; si vero non faciat quod promisit, tunc videtur infideliter agere per hoc quod animum mutat.«[8] Oslanjajući se bez dubokog promišljanja na ovaj tekst a ni ne obazirući se na jedan drugi važniji i jasniji, oni vele, da prekršitelj obećajne zakletve nije krivozakletnik nego nevjeran i nepostojan u svom obećanju.

A ipak sv. Toma je tako jasan i odrješit. I kad pisci bogoslovskih priručnika ne bi jednostavno prepisivali tekstove sv. Tome (a i tumač) jedan od drugoga, nego ih na izvoru proučili, to bi tako lako uvidjeli. Anđeoski naime na drugom mjestu jasno veli: »Aliud est de simplici verbo, aliud de juramento in quo divinum testimonium imploratur. U običnom govoru i obećanju dovoljna je iskrena nakana, eda

[8] 2. 2. q. 110, a. 3, ad 5.

netko ne zalaže. Sed juramentum adhiberi non debet, nisi in re de qua aliquis firmiter certus est (da će je izvršiti). Et ideo, si juramentum adhibeatur, propter reverentiam divini testimonii, quod invocatur, obligatur homo ut faciat esse verum id quod juravit, secundum suam possibilitatem.«[9] Zar to nije i odviše jasno? Sasvim je — po nauci Akvinca — drugčije u običnim obećavanjima nego li je to u obećajnoj zakletvi, a zašto? Propter reverentiam divini testimonii. Radi Božjeg posvjedočavanja, a ne radi veličine obećanog predmeta!

Da to mora tako biti, bit će nam jasno, ako promotrimo sam pojam i narav obećajne zakletve. Sva snaga obveze svake zakletve, kao zakletve, to jest čina kreposti bogoštovlja, ne izvire nikako iz važnosti same stvari, koja se zakletvom potvrđuje, niti iz vrste nakane polagača zakletve (kao što to biva u zavjetovanju, gdje snaga obveze pod laki ili težki grieh ovisi glavno skoro isključivo o nakani zavjetovanika) već sva snaga zakletve, kao zakletve, ovisi samo i izključivo iz najteže dužnosti dubokog poštivanja Boga (koga se zakletvom zazivlje za svjedoka istine za stvari iz prošlosti ili sadašnjosti te za štitnika istinitosti obećanja i izvršenja u budućnosti) da ga niti prividno, pred ljudima, ne postavimo za svjedoka ili zaštitnika laži!

Nauka je vjere, da je težki grieh i najmanju laž potvrditi izjavnom zakletvom; svi se slažu, da je težki grieh krivozakletve neizvršiti važnu stvar zakletvom obećanu. Razlog je reverentia Divini testimonii. A zašto bi se ovaj razlog smio izključiti samo kod malene stvari u obećanoj zakletvi? A, ako se taj razlog nema izključiti, onda i ta zakletva obvezuje pod težki grieh, jer je reverentia Divini testimonii summa sama od sebe, to jest radi neizmjerne Božje istinitosti, sveznanja i svemogućstva, a ne od slučajne važnosti prisegnute stvari.

Ovo što smo do sada rekli mogli bismo sažeti u ovaj silogizam: Ubicumque in juramento deest (scienter, culpabiliter) veritas — ibi adest perjurium. Atqui juxta Angelicum[10] juramento promissorio praecise deest veritas, si jurans culpabiliter non facit (non conatur) ut verum fiat id quod promisit. Ergo juxta Angelicum, in juramento promissorio culpabiliter non expleto adest perjurium (a to za sv. Tomu znači perjurium strictum). Atqui perjurium est peccatum mortale ex toto genere. Ergo: Non admittit parvitatem materiae.

K ovomu nadodajem dokaz iz obćeg uvjerenja o naravi i smislu obećajne zakletve. Cilj zakletve je podati nepokolebivu stalnost ljudskim izjavama i obećanjima. Napose za obećajnu zakletvu pitamo: Koji je njezin cilj? Što ljude najviše zanima kod te zakletve, Bez dvojbe ih najviše zanima, da im se prisegnuta stvar izvrši. Ljudima nije baš glavno, što mi

[9] 2. 2. q. 89. a. 7. ad 1.
[10] vidi n. pr. 2. 2. q. 89, a. 7. c. et ad 1.

u času polaganja zakletve namjeravamo, već im je najvažnije, da budu mirni i sigurni, da ćemo mi, iz strahopočitanja i poštivanja Boga, svakako stvar u danom času izvršiti. I kad baš ove stalnosti ne bi bilo, oni ne bi ni tražili zakletve od nas, jer im nije baš naročito stalo do toga, što mi sada namjeravamo, već do toga, da se mi smatramo Božjim auktoritetom vezani sve do konačnog izvršenja obećanja. Tako svatko, sviestno ili nesviestno, drži o obećajnoj zakletvi.

L o š e p o s l j e d i c e p r o t i v n i č k e n a u k e. Ako već načelno dopustimo, da izvršenje prisegnute stvari ne obvezuje pod težki grieh krivozakletve, već jedino, ako je stvar važna, tada se otvaraju vrata velikim pogibeljima. Zašto? Jer je pojam veliko ili maleno, važno ili nevažno u praksi dosta elastičan i neodređen. Za mene, koji sam zakletvom nešto obećao, može to biti neznatno, a za onoga, komu sam obećao može ta ista stvar biti važna jednostavno iz razloga možda meni nepoznatih ili drugčije prosuđenih. A što onda?

II.

A sada da se osvrnem na p r i z i v p r o t i v n i k a, koji se prizivaju na nauku sv. Tome, da je v e ć a o b v e z a i z z a v j e t a n e g o l i i z z a k l e t v e, pak nelogički zaključuju: a budući da u zavjetu može biti neznatnost predmeta (parvitas materiae), dakle a fortiori i u zakletvi.

Najprije ad hominem: Taj zaključak tako aprioristički oblikovan ne vriedi, jer bi onda morali vriediti i mnogi drugi zaključci. Morao bi vriediti i ovaj: Dakle može se pripustiti neznatnost predmeta, neznatna laž, i u izjavnoj zakletvi. Također i ovaj: Dakle a fortiori može i polagač zakletve sebe obvezati pod laki grieh na izvršenje velike i važne prisegnute stvari, kad to može zavjetovanik. A znamo, da ni jedan od ova dva zaključka nije istinit i da se oba protive katoličkoj nauci. Stoji li, dakle, ona, barem onako aprioristički oblikovana, tvrdnja a fortiori?

Da vidimo sada, što je na stvari. Anđeoski Naučitelj u svojoj Teoložkoj Sumi[11] naučava, da je obveza zavjeta veća nego li zakletve ovako: »... obligatio v o t i causatur e x f i d e l i t a t e quam D e o debemus, ut scilicet ei promissum solvamus; obligatio autem j u r a m e n t i causatur e x r e v e r e n t i a quam debemus ei, ex qua tenemur quod verificemus id quod per nomen eius promittimus. Omnis autem infidelitas irreverentiam continet, sed non convertitur« (a ne obratno). Zašto je, dakle, obveza zavjeta veća nego li obećajne zakletve? Zato, jer zavjetom istome Bogu nešto obećavamo; zato smo to dužni izvršiti i radi vjernosti prema istom Bogu, jer smo Njemu obećali, i radi poštovanja prema Njemu, jer svaka nevjernost

[11] 2. 2. q. 89. a. 8.

prema nekome jest i neko nepoštovanje. Dakle onaj, koji prekrši zavjet dvostruko grieši: griehom nevjernosti izravno proti Bogu a time i griehom nepoštovanja Boga. Naprotiv onaj, koji ne održi obećajnu zakletvu grieši samo nepoštivanjem Boga, a ne nevjernosti proti Bogu, jer Njemu i nije ništa obećao nego čovjeku, a na Boga se prizvao kao na svjedoka i zaštitnika. U zavjetu nas veže i vjernost i poštivanje prema Bogu, a u zakletvi samo poštivanje. To i ništa više je htio sv. Toma!

Iz ovoga ne sliedi, da je poštivanje (reverentia), radi kojega moramo izvršiti zavjet i ono, radi kojega moramo izvršiti zakletvu, tobože iste naravi, a još manje, da je svaki prekršaj zavjeta teži nego prekršaj zakletve. Poštivanje Boga u zakletvi je uviek dužnost duboka, absolutna, neovisna o vrsti ili stupnju naše nakane, okolnostima subjekta i okoline. Je li netko dovoljnom sviešću položio zakletvu, ona je uviek valjana i nosi sobom veoma duboko dužnost poštivanja Boga čuvajući se (i uz cienu života, ako uztreba) da ne bi pred ljudima učinio Boga svjedokom pa i neznatne laži! Tu se ne može, kao u zavjetovanju, odrediti granica obveze obvezujući sama sebe pod laki grieh; ne može se izpričati od težke obveze navodeći velik strah ili nepravednu silu nanesenu, uslied čega je zakletva položena. Tu ne može nitko postavljati zakona ili granica o valjanosti zakletve, jer nitko nije gospodar Božje časti i pošt'vanja! Ako Crkva može u nekim iznimnim slučajevima, radi obćeg dobra, naknadno oprostiti od obveze izpunjavanja, to je nešto sasvim drugo. Ona Božjom vlašću oprašta od obveze izvršenja prisegnutog, zadatog obećanja i prema tome pada i obveza zakletve. A što je veoma važno jest, da Crkva to javno i otvoreno izjavljuje, pa dosljedno nema više mogućnosti zavaravanja ljudi plaštem Božjeg auktoriteta i time očito prestaje zaštitničtvo Božje istinitosti nad obećanjem, nekoć u zakletvi izrečenim. »Romani Pont'fices ab hujusmodi juramentis (govori o prisilnim zak.) homines absolverunt, non quasi decernentes hujusmodi juramenta non esse obligatoria [kao da tobože ne vriede radi nasilja], sed quasi hujusmodi obligationes ex justa causa relaxantes«.[12] Ali zapravo nitko ne može postavljati granice ili uvjete valjanosti ili obvezi zakletve.

U zavjetovanju može biti neznatnost predmeta, jer je tu postupak oprečan nego li u zakletvi. U zavjetovanju svojim obećavanjem slobodno »dajemo« Bogu nešto: veliko ili maleno, obvezujući sebe na to darivanje (izvršivanje zavjeta) pod laki ili težki grieh, kako to već mi slobodno hoćemo. Ali u zakletvi ne dajemo ništa Bogu, već Njega zazivamo za svjedoka i time smo, htjeli ili nehtjeli, težko obvezani prema Njegovoj istinitosti, sveznanju i svemogućnosti, koliko to On i ovi atributi traže, a to je bez granica, pak je zato svaki sviestni prekršaj

[12] S. Theol. 2. 2. q. 89. a. 7. ad 3.

proti zakletve (proti bitnog cilja: istinitost) grieh također »bez granica«, naime težki grieh.

U polaganju zavjeta može Crkva stavljati uvjete za valjanost zavjetovanja. Zašto? Jer je zavjet obećanje nekog izvrstnijeg dobra istom Bogu obećano. Zavjetom hoćemo da »dadnemo« Bogu nešto što će Mu se više sviđati (n. pr. celibat) nego li nekoje drugo dobro u poredbi, u odnošaju s time (n. pr. ženitba). Sada, ako Crkva — Božja namjestnica — odredi da nešto u tim i tim okolnostima nije (obćenito govoreći, a to je dovoljno za zakon) izvrstnije dobro (melius bonum) pače niti dobro, tada se to Bogu ne može sviđati. Zato se to ni ne može Bogu zavjetovanjem pokloniti. Zavjet ne vriedi. Osim toga zavjet (barem javni) je neka vrst duhovnog ugovora, a Crkva može stavljati uvjete valjanosti ili dopustivosti ugovora. U zakletvi pak nema nikakvog davanja ili obećavanja Bogu, već je tu samo, i to izravno, zazivanje Boga za svjedoka i štitnika, a Crkva ne može učiniti da to nije zazivanje Boga.

U kratko: kao što se u izjavnoj zakletvi zaziva Boga za svjedoka istinitosti izjave, i tu ne obstoji neznatnost predmeta, jer nije pitanje izjavljene stvari nego vrhovne časti Boga; tako se u obećajnoj zakletvi zazivlje Boga za svjedoka iskrene nakane obećanja i — što je važnije — za zaštitnika istinitosti izvršenja, a to zaštitničtvo traje kroz čitavo vrieme do časa izvršenja ili do zakonitog prestanka obveze, pa zato ni tu nema neznatnosti predmeta, jer se i tu radi jednako o vrhovnoj časti Boga, njegove istinitosti u tvrđenju i u zaštitničtvu, o časti njegova sveznanja i svemogućstva.

Kard. Kajetan[13] izpravno razlaže: »Vocatur perjurium simpliciter et absolute id quod directe contrariatur fini juramenti... Proprius autem finis juramenti est confirmatio humani dicti: ita quod ad hoc (za to) directe Deus inducitur testis ut id, quod dicitur, firmum sit, fultum divino auxilio... Et quoniam firmitas ex teste, quoad assertorias orationes non facit aliud quam sic esse ut dicitur (ne čini drugo nego da jest tako kako se izjavljuje); et quantum ad promissorias, sic futurum esse ut dicitur (za govor obećanja firmitas ex teste ne čini drugo nego da će biti onako kako se izjavljuje) et in hoc consistit ratio veri, scilicet sic esse vel non esse, fore vel non fore: ideo fini juramenti contrariatur solo falsitas illa qua aut falsum dicitur (lažno se izjavljuje) aut falsificatur (čini se lažnim ne izvršujući) quod vere promissum est... quoniam *ad hoc directe firmatur promissoria* oratio *ut verificetur in executione*.« A malo dalje: »*Nec ista vis* (obveza izvršenjem učiniti istinitim ono, što se obećalo) est *alia a vi testificativa* secundum essentiam, sed secundum effectum: quoniam vis obligatoria ad veritatem affuturae executioni

[13] Coment. in 2. 2. q. 98. a. 1.

consistit in hoc quod Deus invocatur testis futurae veritatis.«

Za Anđeoskog Naučitelja i njegova velikog tumača Kard. Kajetana, kao i za mnoge druge bogoslove, nema sumnje, da je Bog i u obećajnoj zakletvi svjedok i osim toga zaštitnik istintosti izvršenja; da sviestno i grešno neizvršenje jest pravi grieh krivozakletve, pak zato težki grieh, jer ne igra glavnu ulogu važnost stvari nego težka dužnost ne ogriešiti se o duboko poštivanje Božje istinitosti, sveznanja i svemogućstva.

III.

A što o velikom broju bogoslova, koji zagovaraju neznatnost predmeta u obećajnoj zakletvi? Broj pisaca u praktičko-moralnim pitanjima, istina, igra neku ulogu, jer može učiniti neku »vanjsku« praktičku vjerojatnost neke nauke. Ali je ipak sigurno, da broj nije glavni čimbenik ni u ovim pitanjima, već razlozi. A zar razlozi sv. Tome nisu stringentni? A bogoslovski auktoritet Anđeoskog i Zajedničkog Naučitelja nije li mnogo veći nego li auktoritet velikog broja modernih pisaca priručnika? Pogotovo, kad ni taj broj nije u stvarnosti tako velik, jer često mnoga nauka u mnogim priručnicima nije osobno piščeva, već ju je on jednostavno prepisao bez naročitog osobnog vaganja razloga. Tipičan je primjer u ovom pitanju gore spomenuti i krivo shvaćeni tekst sv. Tome o laži i nevjernosti, uzet iz 2. 2. q. 110. a. 3 ad 5., koji pisci jednako jedan od drugoga prepisuju zajedno s istim krivim tumačenjem, a niti ne spominju one tekstove iz 2. 2. q. 89. a. 7. c. et ad 1, gdje Anđeoski baš rješava pitanje.

A što veli sv. Alfons? On u svojoj Theologia Moralis[14] piše: »Defectu secundae veritatis (u obećajnoj zakletvi prva istina, što mora biti, jest iskrena nakana izvršiti; a druga istina je samo izvršenje) vere pejerat is, qui quod promisit, postea non implet, si rationabiliter implere potest. Id solum hic dubitatur, an qui promisit rem exiguam cum juramento, ut v. gr. dare alteri unum pomum ... sub gravi peccato teneatur haec servare. Ubi speculative quidem videtur, quod sic, quia vere adductus est Deus ut testis, quod sit facturus (da će učiniti, a ne samo svjedok nakane!): Ergo si sine causa non facit, quantum in se est, facit Deum testem falsum. Nihilominus alii tenent contrarium.« Malo dalje nazivlje našu nauku, koja nieče neznatnost predmeta, »valde probabilis«; a onu, koja tvrdi da može biti mala stvar i laki grieh, zove »non minus probabilis, immo forte probabilior«. Iz svega pisanja sv. Alfonsa izgleda, da je sv. Alfons s Anđeoskim Naučiteljem (koga i navodi u ovom pitanju), kada promatra objektivno same razloge, a samo, mu-

[14] Th. M. lib. 3, tract. 2, nr. 173.

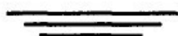
čen mišlju na praktični život, da popušta i prihvaća donekle protivnu nauku, koja dopušta neznatnost predmeta. Njega je, po svoj prilici, mučila misao: što onda s onim tolikim neizvršenim zakletvama u malim stvarima u svagdanjem životu? No osvrnut ćemo se i na tu potežkoću.

Zar je, dakle, svako neizvršenje prisegnutog obećanja težki grieh? To iz naše nauke ne sliedi. Najprije dopušta se mogućnost nevaljanosti obećajne zakletve i mogućnost neznatnosti predmeta u »priključnim« zakletvama (j. accessorium). To su zakletve, koje imaju da neposredno učvrste nekakav akt, pod kojim je uključeno više stvari ili čina ili izostavljanja. Tako biva, kad se polaže koji zavjet, sklapa kakov ugovor, obećanje mnogovrstnih čina i slično. U tom slučaju, ako je zavjet ili ugovor ili obećanje po sebi (iz bilo kojih razloga) nedozvoljeno i ništetno, tada je i zakletva ništetna. Ipak obećajna bi zakletva mogla i u ovom slučaju vriediti. To bi bilo kad bi netko zakletvom mislio ne samo potvrditi dotični akt, već i napose i neovisno o valjanosti akta, potvrditi svoju nakanu i odluku.

Narav obveze ovakovih »priključnih« zakletava je različita. Onaj, koji zakletvom potvrđuje kakav ovakav akt, obvezan je pod težki grieh na cjelinu, koja je u aktu sadržana, ali ne na pojedinosti kao takove. Na pojedinosti je dužan kako stvar sama od sebe traži i kako ozbiljni ljudi to smatraju. Tko polaže zakletvu vjernosti nekomu ili nekoj službi, taj je pod težki grieh krivozakletve dužan izbjegavati sve, što ozbiljno ugrožava tu službu ili joj težku štetu nanosi. Dužan je pod isti grieh obavljati sve važne čine te službe, a ostale manje važne čine onako, kako smatraju i čine čestiti ljudi. Tako maleni propusti i zakašnjenja u vršenju službe nisu nikakav grieh, ako to biva riedko; ili, ako su ti propusti česti ali veoma neznatni; ili, ako bivaju iz opravdanog razloga. Na ovakav naime način izpravno shvaćaju zakletvu vjernosti svi ozbiljni i čestiti ljudi; drugo što razboriti predpostavljeni ne traže niti drugo što zakletnici namjeravaju.

A što o onim čestim malenim zakletvama osobito majki prema svojoj djeci, da će ih kazniti, Zar uviek težko griešе, ako ih ne kazne? Ne. Pače to nekažnjavanje može biti i bez ikakvog grieha. Najprije ozbiljno dolazi u pitanje i sama valjanost zakletve, jer je obično (ako ne uviek) učinjena bez dovoljnog promišljanja, koje se traži za tako ozbiljnu stvar kao što je zakletva. Drugo, ovakove su zakletve (ako su valjane) učinjene radi dobra djece (kazna za popravak). Ako je pak sada u času, kad bi trebalo izvršiti kaznu, bolje za uspjeh kod djeteta ne kazniti ga nego li kazniti, tada obveza zakletve već sama od sebe pada i nameće nam se dužnost učiniti ono što je bolje. Treće, te obećajne zakletve jesu zapravo prieteće (j. comminatoria) a od toga će nas oni, na koje se to odnosi, uviek rado oprostiti i to se predmnieva.

Na ovaj se način savršeno spasava narav, dostojanstvo i velika družtvovna važnost obećajne zakletve; načela i nauka Anđeoskog Naučitelja i mnogih velikih bogoslova u ovom pitanju; smisao vjernika i naroda o obvezi obećajne zakletve nadasve za čas izvršenja; zatvaraju se vrata laksizmu i lošim posljedicama u ovom predmetu; a uza sve to poskrbljeno je i za ljudsku slabost i uklonjena je pogibelj mučnih skrupula. Dato je što je Božje (čast) u punoj mjeri Bogu, a što je ljudsko (mir saviesti) ljudima.

PRIKAZI, IZVJEŠTAJI, BILJEŽKE.

MORALNA ČUDESA

Problem svrstavanja čudesa spada možda među najmanje obrađena pitanja u apologetici. Dok su se stariji skolastici povodili, gotovo svi od reda, za sv. Tomom* razlikujući čudesa »supra«, »contra« i »praeter« naturam ili prema načinu kako nadilaze narav, a često puta i trudeći se da poistovjete ove dvie klasifikacije, u novije vrieme pojavili su se pokušaji svrstavanja čudesa i u drugim pravcima. Među tim pokušajima najuglednije mjesto zauzela je ona, koja dieli čudesa »ratione legis praeter quam fit« obzirom na vrstu zakona mimo koga biva. S ovog stajališta, koje je načelno mnogo određenije od predašnjega, čudesa se svrstavaju u tri velike skupine: Čudesa fizičkog, čudesa intelektualnoga i čudesa moralnog reda. Prednost ovakovog svrstavanja u tri velika područja — po sebi je očita. Ali nov se a i težak problem javio, kad je klasifikaciju trebalo provesti dalje, unutar tih triju velikih skupina. Ako kakve osobite neprilike nije pravilo pitanje određivanja čudesa fizičkog, pa uglavnom ni intelektualnoga reda, prava je težkoća nastala obzirom na svrstavanje čudesa moralnoga reda. S tim se je problemom pozabavio i g. Dr. Vilko Fajdiga u svojoj razpravi »Moralni čudeži in njihova kriteriološka vrednost«.**

Po sebi je najteže pitanje pri svrstavanju moralnih čudesa pronaći stajalište, s koga se ono pravovaljano može provesti. S koje točke treba poći pa da se dođe ne do kakvog god nabrojanja, nego doista do iscrpiva i točnog nabrajanja moralnih čudesa? Dr Fajdiga je iza kratkih uvodnih napomena dao odmah realnu (str. 10) definiciju moralnog čuda, te je, počevši od te definicije, prešao preglednom izpitivanju poviestne strane pitanja (I. dio), da bi zatim (u II. dielu) proveo dokazni postupak, te konačno (III. dio) nastojao odrediti značenje i mjesto moralnih čudesa u apologetici. Kao pokušaj sistematskog obrađivanja stvari ova je obća koncepcija predmeta svakako dokaz ozbiljnosti, kojom se autor prihvatio svoga posla.

Pitanje je međutim, da li je ovakav način obrađivanja najprikladniji po uspješno rješenje problema. Izticanje realne definicije »moralnog čuda« već u samome početku, nije s čisto sistematskog stajališta uputno, jer ta definicija postaje preveć odlučna po svo daljnje izlaganje. Dovoljno bi bilo dati nominalnu definiciju, a k realnoj preći tek onda, kad rezultati izpitivanja poviestne građe na to ovlaste. Kao takva, realna bi definicija moralnog čuda morala postati polaznom točkom tek drugoga diela, tzv. »dokaznog postupka«.

---

* Koji inače nije imao namjere dati kakve definitivne podjele. Vidi o tome Alois van Hove, La doctrine du mirache chez saint Thomas, Paris 1927. pp. 55—66.

** Ljubljana 1942., str. 100 in 8⁰.

Ali i bez obzira na ovu predhodnu napomenu, nas zanima cjelokupan način određivanja moralnih čudesa.

Je li dovoljno — kako to Dr. Fajdiga čini — proći — historički — poglede raznih apologetičara, kod njih pronači zajedničke točke i na temelju toga dati vlastitu klasifikaciju? Da se poviestna strana problema ne može i ne smije pri ovakovome radu mimoići, to je i suviše jasno. Ne samo stoga, što mimoilaženje toga gradiva ne bi nimalo odgovaralo znanstvenim radnim metodama nego i stoga, što su u ovakovoj stvari historički podatci od velikog obradbenog značenja. Ali sama — poviestna građa — kako se to pokazalo iz piščeva izlaganja ne sadržava u sebi n a č e l a, na temelju koga bi se moglo provesti doista adekvatna razpodjela moralnih čudesa i na osnovu koga bi se izbjeglo eventualnim opetovanjima pri razpodjeli. Istovjetnost naime pogleda većine apologeta u tom pogledu ne daje — kako ćemo vidjeti — za to nikakva dovoljna jamstva. Pogledajmo, uištinu, to podrobnije!

Prema kritičkom izpitivanju i konačnom sudu Dr Fajdige moralna čudesa bila bi sliedeća: 1. Jedinstveni značaj židovskih proroka; 2. čudesno širenje kršćanstva; 3. odlična svetost u Crkvi; 4. junačtvo i uztrajnost kršćanskih mučenika; 5. neizcrpiva plodnost Crkve u svakom dobru; 6. jedinstvo, združeno s obćenitošću Crkve; 7. činjenica nikad nenadvladane Crkve; 8. Crkva, kao »s i g n u m l e v a t u m i n n a t i o n e s«; 9. čudesno rješenje problema ljudskog života i 10. tajanstvena povezanost židovstva, kršćanstva i Crkve.

Sama disparatnost ovih, ovako nabrojenih, znakova izgleda i suviše očita. Ni po čemu se — ovim za neke od njih — ne vidi, kakav bi ih nutarnji princip mogao skupa držati. S istog toga razloga još se manje, iz samoga nabrajanja može vidjeti, zašto je ovih čudesa deset a ne više odnosno manje. U zbilji, kako u svom razlaganju pisac pokazuje, neki su ih autori nabrojili više, a neki opet manje. Konačno po samoj ovoj nomenklaturi nije jasno, zašto bi svako od ovih čudesa bilo samostalno, ireduktibilno.

Ovim eventualnostima pisac je, barem u izvjestnim pravcima, pokušao parirati. Tako je u cilju da onemogući proširenje broja moralnih čudesa odlučno odklonio »nutarnje«, »subjektivne« kriterije, i u skladu s na početku danom definicijom naglasio, da se radi izključivo o »vanjskim« »objektivnim« kriterijima. Ovim je, ali samo u određenom pravcu, učinjen važan korak. Nije sigurno bez značenja ni nastojanje piščevo, da eliminira neke vanjske kriterije, za koje bi se moglo činiti da spadaju među čudesa moralnog reda, dok u zbilji — ne spadaju. Tako nastoji odvojiti izvanredne pojave intelektualnoga reda od takvih pojava moralnog reda. Na str. 75 (bilj. 121.) piše: »uzvišenost nauka ne brojimo kao čudo moralnoga reda«. No pri ovom se opaža, da piscu nedostaje neko odlučno načelo i zato kao da koleba. Nije li, uistinu, ono, što se kaže (na str. 70) o tome »da je samo Bog mogao tako riešiti pitanje ljudskoga života« u djelomičnoj suprotnosti s posljednjom njegovom tvrdnjom? Po piščevom naime mnienju riešeno je u kršćanstvu pitanje ljudskoga života ne samo praktički, nego načelno, u pravcu određenja s m i s l a ž i v o t a, to jest pružanjem jedne izvanredne n a u k e o smislu ljudskog života i to je jedno (9.) od moralnih čudesa. Na drugom mjestu (na str. 87) razpravljajući o razlici između čudesa

fizičkog i moralnog reda on izričito ubraja među ova posljednja »vzvišeni nauk«.

Potežkoća, sigurno, povlačenja granica između čudesa moralnog reda nije malena i ne treba se čuditi, da pisac, polazeći sa stajališta koga je usvojio, prihvaća sad jedno, sad drugo mišljenje.

Ako pređemo na druga čudesa problem postaje još kompliciraniji. Logički tako nije jasno zašto bi na pr. čudo Crkve promatrano kao »signum levatum in nationes« ili »dejstvo Crkve« moralo biti zasebno moralno čudo različito od onoga, po kojem je Crkva čudesna na pr. »u čudnovatom razširenju kršćanstva«, »u odličnoj svetosti«, »u jedinstvu«? Očito, da to dovodi u nepriliku i samoga pisca. Kad naime hoće, da pobliže odredi u čem je specifična čudesnost Crkve, ukoliko je »signum levatum in nationes«. (str. 30) on točno opetuje ove oznake, koje su (pod brojevima 2, 3, 6) označene kao specijalna moralna čudesa. Slične se misli čovjeku nameću, kad se pita zašto je nesebičnost, požrtvovnost, vjera i moral, osobna svetost i neustrašivost židovskih proroka uzeta kao zasebno moralno čudo različito od tih istih osobina kršćana, ako je, kako učimo, »substantialiter« njihova vjera jednaka kršćanskoj, ako je, kako to pisac sam napominje — i to kao zasebno (10.) moralno čudo — židovstvo i kršćanstvo tajanstveno povezano?.

Sva ova pitanja ne idu za tim, da ospore samu čudesnost navedenih činjenica. Sve ono, što pisac u tom pravcu veli izpravno je, barem u svojim glavnim i bitnim potezima. Njegova je argumentacija i zanimljiva i uvjerljiva, te se, izuzev ove ili one pojedinosti, može sasvim usvojiti. Pitanja međutim, koja smo postavili odnose se na svrstavanje ili razpodjelu moralnih čudesa. Sve gradivo, što ga je pisac u tom pogledu iznio navodeći mišljenje raznih autora pokazuje, da adekvatne razpodjele dosad, stvarno, nitko nije dao. »Možda je, kaže dr. Fajdiga, tome sukriva i skolastična filozofija, koja pitanju moralnih čudesa nije posvetila niti izdaleka toliko pažnje kao fizičnim i pustila ih nekako filozofski i teološki neobrađene.« Možda.* Ali, kao predstavnici te filozofije ne bismo li baš mi sami mogli pokušati riešiti taj problem? Ili je on možda bez rješenja?

Vodeći računa o svemu gradivu koje su razni autori o moralnim čudesima iznieli te o realnoj definiciji, koja iz njeg rezultira bilo bi, držimo, upravo po metodi skolastičke filozofije moguće pronaći principe jedne adekvatnije podjele. Ostajući pri samoj definiciji toga. dakako, ne bismo mogli postići. Definicija se odnosi na sve i samo ono što je njome obuhvaćeno. Ali ona nam kao takva ne pokazuje dielova te tako definirane cjeline. Utičući se dakle »pendantu« definicije, njenom glavnom instrumentu razpodjeli, diviziji, odnosno njenim načelima trebalo bi potražiti kako se po sebi dieli ona cjelina (totum), koju smo nazvali »miraculum morale«.

Prema tome trebalo bi: dobro izpitati i utvrditi šta označuje ovdje rieč »moralno«, »moralno nemoguće«; šta obuhvaća pojam i stvarnost izražena pojmom »moralno neizvediva djela« ili »moralno

---

* Samo nije prikladno kao dokaz za to citirati A. van Hove-a, La doctrine du miracle chez Saint Thomas, jer Toma, kako rekosmo, ne pozna moralnog čuda kao specifične skupine čudesa. Ne poznaju ga ni mnogo kasniji skolastici.

čudo«. Pri ovome ne bi se trebali bojati, da bi ovo iztraživanje možda moglo otići u bezkrajnost zbog činjenice, da je ono, što čovjek odnosno čovječanstvo ne može izvesti »sine magna difficultate« odveć brojno. Regulativ iztraživanja bio bi drugi dio tog sastavljenog pojma, t. j. »čudo«, pa bi, u svakom slučaju, ograničio nabrajanje dielova te cjeline na ono, što u pravcu svrhovitosti čuda ima svoje značenje. A u koliko bi, dato non concesso, i moglo doći do prevelikog nabrajanja, konkretni historički materijal prepriečio bi takovu eventualnost. Bitno bi bilo: postaviti se ne na stajalište pukog nabrajanja, nego na stajalište istraživanja dielova te cjeline, koja se zove »miraculum morale«. Dakle paziti (uz druga pravila divizije): Quod singula membra sint inferiora, id est minora diviso«. »Quod omnia membra dividentia simul exhauriant seu adaequent totum divisum«; »quod membra dividentia habeant inter se opositionem aliquam saltem formalem« scl. »quod nullum membrum aliud includat«; »ne sit nimia« scl. »sit brevis«, nam »simile confuso est, quidquid usque ad pulverem sectum est« (Seneca Ep. 89). A onda, koliko je moguće ono, što nam stari još kažu »sit clara« i. e. »ordinata et parcis verbis«.

Mislimo, da držeći se ovih načela i provodeći doista adekvatnu razpodjelu moralnih čudesa, da bi svo ono gradivo, što nam ga je Dr. Fajdiga tako marno sabrao, poprimilo još daleko veći i snažniji izražaj.

dr. Đ. Gračanin.

ESHATOLOGIJA SV. APOSTOLA PAVLA I PETRA.

Uz knjigu **Walter Eugen, Das Kommen des Herrn I,***

U nekoliko posljednjih desetljeća pobuđuju sve veće zanimanje u znanstvenom bogoslovskom razpravljanju različita eshatološka pitanja, o kojima se govori u nekim novozavjetnim knjigama Sv. Pisma. Budući da se pogledi protestantskih tumačitelja Sv. Pisma na eshatološka pitanja znatno razlikuju od pogleda katoličkih tumačitelja, osjetila se s katoličke strane potreba dubljeg objašnjavanja tih pitanja. U Walterovu djelu »Das Kommen des Herrn«, I. Bd. obrađuju se eshatološka pitanja Pavlovih poslanica: I. Korinćanima, I. i II. Solunjanima, poslanicâ iz prvog robstva, pastirskih poslanica, poslanice Rimljanima, Hebrejima i obiju poslanica sv. Petra apostola.

Po opsegu sadržava najviše eshatoloških pouka I. poslanica Korinćanima. Pisac objašnjava pojam izraza »Maranatha« (16, 22), koji u aramejskom jeziku može imati značenje: »Naš Gospod je došao«, ili: »Dođi, naš Gospode!« Ipak se pisac izpravno opredjeljuje za veću vjerojatnost ovog drugog smisla, koji je, sudeći po uzdahu prema svršetku Odkrivenja (22, 20): »Dođi, Gospode Isuse!« — bio tako reći obćenito poznat način izražavanja težnje kršćana u 1. i 2. stoljeću za sjedinjenjem s Kristom, bilo u smislu mističnom po milosnom sjedinjenju s Kristom, bilo u smislu težnje za sjedinjenjem s Kristom u nebu nakon smrti, bilo u smislu što plodnijeg ši-

---

* Die Endgemässe Haltung des Christen nach den Briefen der heigen Apostel Paulus und Petrus. Freiburg in Breisgau 1941, Herder & Co. G. m. b. H. Verlagsbuchhandlung. gb. RM 14,07.

renja kršćanstva, odnosno duhovnoga kraljevstva Kristove Crkve, bilo napokon u smislu Kristova dolazka kao sudca na sudnji dan. Dalje pisac razčlanjuje Pavlove misli o Božjem sudu (4, 4), o što uspješnijem oslobođenju od različitih zemaljskih spona (7, 29), o poticanju na natjecanje za nebeska dobra (9, 24), o presvetoj Euharistiji kao predznaku i zalogu nebeskog blaženstva (11, 26), o hvalospjevu ljubavi, koja ostaje i u vječnom životu kao veza blaženika s Bogom (13, 8), o uzkrsnuću od mrtvih, koje je započelo Kristovim uzkrsnućem, a dovršit će se obćim uzkrsnućem na sudnji dan (15, 23—55).

Obje poslanice Solunjanima sadržavaju također mnogo eshatoložkih momenata. Povod za njih daju progonstva, kojima su bili izvrgnuti solunski kršćani. Nada u Kristov dolazak utjeha je progonjenim kršćanima, da ne klonu duhom. Ali vrieme je tog dolazka neodređeno, i zato treba da su kršćani dušom uviek spremni na taj dolazak, da ih ne zateče u stanju težkoga grieha. Za života na ovom svietu čekaju kršćane mnoge borbe s predstavnicima grieha, kojima pomažu i same demonske sile. Gdjekad se čini, da opačina slavi slavlje nad krepošću i pravednošću, i to je pred ograničenim ljudskim razumom neshvatljivo; ali će napokon ipak doći dan, kada će krepost i pravednost doživjeti svoje pravo i trajno slavlje, a to će biti na sudnji dan, na svršetku ovog sadašnjeg svieta.

U Pavlovim poslanicama iz prvog sužanjstva i u njegovim pastirskim poslanicama osobito se naglašuje svrha eshatoložkog djelovanja Crkve. Život u otajstvenom tielu Kristove Crkve, koji se sveudilj osvježuje i jača milošću, kao okrepom za pobjedonosnu borbu, jest put prema vječnoj nebeskoj domovini. Na ulazu u tu domovinu potrebno je podvrći se smrti, koja skida s čovjeka okove tvarnosti i smrtnosti, i time omogućuje ujedinjenje duše k Kristom prije nego dođe vrieme uzkrsnuća tjelesa od mrtvih. Zato pravi kršćanin, kojega kriepi čvrsto ufanje u postignuće blaženog sjedinjenja s Kristom, ne poznaje straha pred smrću, ako ju je potrebno podnieti poradi Krista. Očevidno je dakle, da ove Pavlove poslanice osvjetljuju eshatoložka pitanja s gledišta otajstvenog života s Kristovom Crkvom, koji je predznak blaženog života u sjedinjenju s Kristom u nebeskoj slavi.

U poslanici Rimljanima dolazi do izražaja eshatoložka misao o svrsi trpljenja stvorova, napose pak o svrsi obstojanja nevjernog Izraela do vremena pred sudnjim danom, kada će se ostatak toga naroda obratiti.

Napokon pisac upozorava na eshatoložke momente u poslanicama apostolskog poglavice sv. Petra, koji naglašuje, kako zdušne i vjerne pastire stada kršćanskih vjernika čeka sigurna nebeska nagrada. Ove su opomene bile potrebne, da obodre kršćane u očekivanju mučeničkih progonstava, što su ih naslućivali u vrieme Neronove vladavine.

U zaključnim poglavljima pisac opaža, kako je kompleks eshatoložkih pogleda u današnje vrieme obično usmjeren na suviše uzak sadržaj, tako da se smrt u tom cielom kompleksu smatra najznatnijim momentom. Uistinu pak smrt je samo jedan kratki prolazni momenat, koji je uvjet prelaza iz stanja vremenitog u vječni život, i tomu stanju nalazimo se svi u neposrednoj blizini; što više, ono se nalazi u neprestanom zbivanju. U ostvarivanju Kristove parusije

sasvim su sporedni vremenski momenti časa pojedinačne smrti i nepoznatog časa sudnjeg dana. Mnogo je važnije samo ostvarivanje Kristove mistične parusije već u toku čovječjeg zemaljskog vremenitog života, kao preduvjeta definitivne parusije u blaženom združenju s Kristom, a to je glavna svrha mističnog života s Kristom u Crkvi. Ovaj motiv mogao bi se također snažno izkorišćivati i naglašavati u liturgijskom pjesništvu i glasbi.

Produbljivanje eshatoložkih pitanja, o kojima prigodice govore pisci novozavjetnih knjiga Sv. Pisma, svakako je od velike važnosti za pobudu intenzivnijeg vjerskog života. Pisac nagoviešta, da će doskora objelodaniti plodove ovog svog rada na osnovu eshatoložke nauke, sadržane u Evanđeljima. Djelo toplo preporučujemo svećenstvu, osobito vjeroučiteljima.

Dr. J. Oberški

POKRETANJE KAZNENOG POSTUPKA u crkvenom pravnom području. Zatočnik pravice (promotor iustitiae, vd. k. 1586) ima izključivo pravo podnieti tužbu u kaznenoj stvari pred crkvenim sudom (vd. kk. 1934. i 1955.). No svi vjernici mogu, a često i moraju (vd. k. 1935. § 2.) protiv počinitelja kažnjivog djela učiniti prijavu (denuntiatio) mjestnom Ordinariju ustmeno ili pismeno s podpisom bilo neposredno bilo posredno (vd. kk. 1935. i sll.). Sve takove prijave, koje su učinjene iz očite mržnje, zlobe i pokvarenosti, kao u pravilu i sve anonimne prijave spadaju u koš (vd. k. 1942. § 2.). Nikakova prijava nije potrebita, kada je krivično djelo povodom glasina, putem javnosti ili inače došlo do znanja Ordinarija (k. 1939. § 1.).

Ordinarij sam ili po ovlaštenom zamjeniku provodi najprije obće izvide (inquisitio generalis) o stvari i ako se ona ne rieši već u tim predizvidima, odlučuje o tom, da li će odnosni krivični predmet uzeti u postupak i riešiti vansudskim upravno-kaznenim putem i krivca kazniti prema odredbama k. 1933. § 4. ili će odrediti, da se provede protiv prestupnika redovni sudski krivični postupak. U tom slučaju mora se prije svega provesti posebna sudska krivična iztraga (inquisitio specialis) prema odredbama kk. 1939—1946. Ovu iztragu provodi ili sam Ordinarij ili po njemu određeni iztražitelj (k. 1940). Ta se iztraga ima u svakom slučaju provesti u najvećoj tajnosti (k. 1943). Iztražni spisi dostavljaju se s dodanim mišljenjem sudca iztražitelja Ordinariju, koji onda može prestupnika, ako je djelo priznao, kazniti sudačkom kaštigom (correptio iudicialis) prema kk. 1947—1953. ili odrediti, da se iztražni spisi prema k. 1954. predadu zatočniku pravice, ako je iztraga izniela sigurne ili barem vjerojatne dokaze za krivicu obtuženoga (vd. k. 1946). Iznimno može Ordinarij u stanovitim slučajevima i bez daljnjeg postupka krivca udariti supenzijom po svom znanju i savjesti (suspensio ex informata conscientia, vd. kk. 2186 i sll.). Kada zatočnik pravice od Ordinarija primi iztražne spise, dužan je, da odmah sačini krivičnu tužbu i podnese je nadležnom crkvenom sudu, koji tek sada uzima predmet u redovni postupak (vd. k. 1955) i poziva obtuženoga pred sud. Time je tek krivični postupak pokrenut (vd. k. 1725, 1).

Ordinarij može u težim slučajevima prema prilikama obtuženomu, pošto je sudski pozvan i saslušan (ili iz ogluhe) za vrieme,

dok traje postupak, obustaviti bogoslužnu i svaku drugu službu (suspensio a sacris vel ab officio) i zabraniti mu javno pristupati sv. pričesti odnosno odrediti mu i prisilno boravište (vd. k. 1956. i 1957.), sve to posebnim pismenim rješenjem (decreto) protiv kojega nema mjesta žalbi (k. 1958).

Dr Fr. Herman

PREDAVANJA ČLANOVA HRVATSKE BOGOSLOVSKE AKADEMIJE vrše se ove godine u priredbi družtva »Katoličkih hrvatskih profesorica i nastavnica« u Zagrebu. To družtvo preko marne svoje predsjednice gđe dr. Makuc ulaže mnogo truda, da pobudi zanimanje za predavanja religioznog sadržaja, napose kod inteligentnih slojeva. Ovogodišnji tečaj, kako se iz naslova predavanja vidi, stavlja na slušateljstvo dosta visoke zahtjeve, ali im i pruža mogućnost, da upoznaju pobliže istine, o kojima vjerojatno malo što potanje znadu. Članovi Hrvatske Bogoslovske Akademije ulažu dragovoljno svoj trud za duhovnu korist intelektualaca, kojima je potrebno i više filozofsko-bogoslovsko znanje. A na članicama Družtva hrvatskih profesorica i nastavnica će biti dužnost, da apostolskim marom porade na tomu, da se što veći broj zagrebačkih intelektualaca i intelektualki okoristi tim predavanjima.

Ne će biti pogrješna tvrdnja, da je mnogima ova i ovakova hrana dandanas prieko potrebna. Mnogo je toga nakupljeno u dušama suvremena svieta, što traži svietla, odgovora, rješenja. A najtežim pitanjima života nema rješenja, osim u svietlu Kristove nauke. Kršćanski nazor na sviet i život pruža svakomu mogućnost, da preko njega nađe mir svojoj duši i ključ k mnogomu pitanju, koje se tolikima i tolikima čini nerješivim ili u najmanju ruku nerazumljivim.

Predavanja su održana kako sliedi:

27. IV. Dr. A. Živković, sveuč. prof.: Sv. Toma Akvinski.
29. IV. O. Leonardo Bajić: Bog je biće nuždno, neizmjerno savršeno, nepromjenljivo i vječno.
4. V. Dr. V. Keilbach, sveuč. prof.: O neizmjernoj savršenosti Božjeg znanja Božje volje.
6. V. Dr. Stj. Bakšić, sveuč. prof.: O unutrašnjem Božjem životu (Tajna presvetog Trojstva).
11. V. Dr. J. Oberški, sveuč. prof.: Stvorenje svieta u svietlu znanosti i Svetog Pisma.
13. V. Dr. A. Gahs, sveuč. prof.: Stvorenje čovjeka. Je li Bog neposredno stvorio samo dušu, ili i tielo čovjeka?
18. V. Dr. I. Kozelj D. I.: Čovjek je pridignut u vrhunaravni red.
20. V. O. Dr. T. Harapin, sveuč. doc.: Obstojnost, bit i posljedice iztočnoga grjeha.
25. V. Dr. D. Nežić: Odkupni značaj Kristove smrti na križu.
27. V. Dr. Đ. Gračanin, sveuč. prof.: Značenje i nužda djelatne i posvetne milosti za čovječje spasenje.
1. VI. Dr. M. Lach, sveuč. prof.: O objavljenju Ivanovom. I. dio.
8. VI. Dr. M. Lach, sveuč. prof.: O objavljenu Ivanovom. II. dio.

A. Ž.

RECENZIJE.

Dr Andrija Živković, Kršćanske kreposti uopće, a bogoslovske i stožerne napose. Zagreb 1942. Narodna Tiskara, velika osmina, XII.+420. Cijena uvezano 300 Kuna.

1. — Drugim svezkom »Moralnoga bogoslovlja«, prof. dra A. Živkovića započinje posebni dio moralnoga bogoslovlja. Pisac je podielio posebnu moralku na dva svezka. Prvi obuhvata nauku o krepostima uobće, a bogoslovskima i stožernima napose. Drugi će sadržavati nauku o Božjim i crkvenim zapoviedima.

Već u ovom osnovnom razporedu druga knjiga dra Živkovića pokazuje jednu od svojih glavnih značajki. Ona želi spojiti dva glavna smjera u podieli moralnoga bogoslovlja: stariji sv. Tome Akvinca, prema stožernim krepostima, i noviji sv. Alfonsa Liguori, prema zapoviedima. Tominu razdiobu sliedi osobito u ovom drugom svezku. Treći će svezak poglavito sliediti razdiobu sv. Alfonsa. Ali je dr Živković i u drugom svezku, koga imademo pred sobom, djelomice pošao svojim, novim putem. On je negativno gradivo kreposti pravednosti izlučio iz drugoga svezka i pridržao ga za treći svezak. Tako drži, da će bolje odgovarati negativnom značenju sedme Božje zapoviedi.

Razlog, zbog kojega je pisac u zasebnom svezku obradio cjelokupni pozitivni dio nauke o krepostima, nalazi u potrebama današnjega vremena. Danas nestaje mnogo toga, što je kroz stoljeća sačinjavalo sastavni dio našega života U krvavim porođajnim bolovima nastaje nešto novo. To bi imalo zamieniti ne samo površinske pojave staroga života, nego i njegove središnje pokretne sile. U tim je prilikama pisac smatrao potrebnim punije i izcrpnije obraditi nauku o krepostima katoličkoga morala, da osvietli sva važna pitanja, koja danas izkrsavaju na području moralnoga života. I time da doprinese svoj dio očuvanju i razvoju vječnih načela evanđeoskoga morala.

Otuda knjizi i druga značajka. Neprimjetno, a ipak stalno i sustavno, knjiga daje imanentnu apologiju katoličkoga morala nasuprot suvremenih traženja novoga morala. Naglasak protivničkih prigovora leži u tome, da je katolički moral pasivan, odviše kazuističan, a premalo pozitivan i junačka značaja (str. 4). Time, što je pozitivnoj obradbi kreposti posvetio zasebni svezak, pisac je vrlo djelotvorno odtupio spomenuti prigovor. Nauka o krepostima je po tome dobila onaj središnji položaj u znanstvenoj obradbi morala, što ga ima i po svojoj stvarnoj važnosti u praktičnom kršćanskom životu. To više, što gradivo daje piscu priliku, da prikaže sve prednosti nauke katoličkoga morala o krepostima. Tako je došla više do izražaja odgojna moć katoličkoga morala i njegova nadvremenska superiornost nad prolaznim i jednostranim pokušajima današnjice. I bez izrazitoga polemičkog stava, pisac postizava svoju svrhu da izdigne pozitivne vrednote katoličkoga morala. Pozitivno je izlaganje nauke o krepostima samo po sebi najbolja apologija katoličkoga morala.

S time je u vezi i daljnja značajka ovoga svezka djela dra Živkovića. On želi biti putokaz moralnom preporodu hrvatskoga naroda i njegove inteligencije. Narod, koji nema potrebnih socijalnih kreposti, predaje se manama. On nema budućnosti i ide u susret svojoj propasti. U današnjim su vremenima to pitanja od presudne važnosti za naš narodni život. Zato je pisac dao nauci o kršćanskim krepostima u svom djelu iztaknuo mjesto. Još više, nastojao je, gdje je moguće, znanstvena izlaganja primieniti na naše prilike. U tim primjenama pisac kao da napu-

šta ton mirna, hladna, odmjerena i suzdržljiva tumača i postaje glasnik, propoviednik, koji sa žarom i uvjerenjem pokazuje puteve krepostnoga života. Kad imademo pred očima višestruku svrhu, koju je pisac, izdavajući moralku na hrvatskom jeziku, dao čitavom djelu: da bude i priručnik našem svećenstvu i bogoslovima s potrebnim primjenama za njihovu praksu, kao i provodič laicima u moralnim pitanjima današnjice (Predgovor 1. svez. str. V.), postaje razumljiva ova značajka drugoga svezka djela dra Živkovića. On je time suvremen u punom smislu rieči. Suvremenost ovoga svezka osobito udara u oči po obradbi socijalnih kreposti, kojima je dr Živković posvetio čitavu IV. knjigu. Ovakova je obradba socijalnih kreposti novost u priručnicima moralnoga bogoslovlja.

Ako k ovim glavnim značajkama dodamo, da je pisac svoja izlaganja oslonio, još u većoj mjeri nego u prvom svezku, na sv. Tomu, to smo iztakli sve važnije osebine drugoga svezka »Moralnoga bogoslovlja« prof. dra Živkovića.

2. — Pored ovih glavnih vlastitosti knjiga dra Živkovića imade i mnogo drugih značajki. One se odnose na posebna mišljenja u pojedinim pitanjima, kao i na njihov način obradbe. To su zapravo sve mogućnosti, pomoću kojih pojedini pisac može priručniku dati svoj posebni biljeg. Mi ćemo ih prikazati redom, kojim u djelu dolaze.

»Kršćanske kreposti« je pisac razdielio u 4 knjige. Prva je o krepostima uopće. Druga obrađuje bogoslovske kreposti, treća stožerne kreposti, četvrta socijalne kreposti. Zaglavak sadrži prikaz staležkih kreposti.

Uvod obuhvata dvie razprave: Kršćanske kreposti prema konačnoj svrsi čovjeka (str. 1.—10.) i Nauka sv. Tome Akvinca o trajnim razpoloženjima (str. 10.—18.). U ovim su člancima došle do izraza glavne značajke pisanja dra Živkovića. Uz strogo znanstvenu odmjerenost i obilata primjena na naše prilike s izrazitim reformatorskim smjerom. Članak o trajnim razpoloženjima je vjerno napisan po sv. Tomi. Kao podloga svim ostalim izvodima o krepostima, on daje jasnu intonaciju cieloj knjizi. Ujedno je jasni dokaz, koliko se uzko pisac oslanja na sv. Tomu.

Prva knjiga »O krepostima uopće«, ponajprije temeljito objašnjuje pojam kreposti (str. 19.—24.), koga vrlo instruktivno osvietljuje prikazom poviestnoga razvoja pojma kreposti (str. 2.—29.), s osvrtom na pitanje »pasivnih kreposti«, svojevremene zablude amerikanizma (str. 29.—32.) Poglavlja: Nosilac, razdioba, vlastitost i krepost (str. 32.—38.) stečene kreposti (str. 39.—58.), obsežno razpredaju prema sv. Tomi i njegovim novijim sljedbenicima, ova obća pitanja. Tu je i nova razprava »Nove kreposti« (str. 53.—58.), pod kojima dolaze djelovanja, što ih danas krivo izdižu među krepostna. To su a) država kumir, b) dobrotvorne zabave, predstave i plesovi, c) družtvo za zaštitu životinja, d) izleti u prirodu. Pisac luči kod ovih djelovanja dobro od zla i tako ih vrednostno svodi na pravu mjeru. Jednako je obsežno prikazao darovane kreposti (str. 58.—74.), gdje dolaze i darovi Duha Svetoga, te osam blaženstva, gradivo, koje se redovno obraduje u ascetici.

Bogoslovske kreposti zapremaju čitavu drugu knjigu. Krepost vjere sadrži: čin vjere s analizom, predmetom, razdiobom i svojstvima (str. 78.—90.), potreba vjere (str. 90.—98.), griesi protiv vjere (str. 90.—114.). Tu su prikazane i opasnosti za vjeru (vjerski dodir, miešanje s nevjernicima i krivovjercima sa svojim sažeto osvijetljenim mogućim oblicima, pa vjerska sumnja i kritika, te moderni »duh vremena«, koji podgrizava vjeru u posebničkom i javnom životu. Sva su ta pitanja prikazana aktuelno i savjestno. Krepost nade (str. 114.—126.) je kraće obrađena, kako je to i kod drugih moralista običaj. Obširnija je obradba kreposti ljubavi. Ona uključuje tri odsjeka: ljubav prema Bogu (str. 126.—134.), prema samome sebi (str. 135.—144.) i prema bližnjemu (str. 144. 175.). Kod ljubavi prema samome sebi suvremeno se osvrće na dužnost izbora zvanja i njegovo socijalno značenje (str. 138.—139.) te na dužnost rada. pa ocjenjuje načelo o radu kao jedinstvenom mjerilu etičke vriednosti

(str. 140.—142.), kao što i načelo prava na rad. Potanje se pozabavio ljubavlju prema bližnjemu. Izloživši njezin pozitivni dio, s velikom je pomnjom prikazao griehe protivne ljubavi prema bližnjemu. Smutnja (sablazan) imade suvremene aplikacije o ženskoj nošnji (str. 165.), plesovima, kazalištu, kinu, umjetnosti, kupanju na plažama (str. 166.—167.). Isto je tako podpuno i sažeto obrađeno sudjelovanje kod zlodjela s najčešćim praktičnim slučajevima.

Treća je knjiga posvećena stožernim krepostima. Krepost razboritosti iznesena je u cielosti, iako u zbijenom izvadku, prema sv. Tomi s primjerenim uputama za praksu. Kako je i opravdano, najveći dio te knjige zaprema krepost pravednosti (str. 183.—288.). Tu je pisac obradio pojam prava vlastničtva (str. 183.—202.), koga osvietljuje izvadcima iz knjige dra Schillinga, Lehrbuch dre Moraltheologie, München 1938. Pravo posebničkog vlasničtva, dánas temeljno pitanje družtvenoga života i poredka, kratko je prikazao sa socijoložkog gledišta. Njegovo moralno opravdanje je podao citatima iz enciklike »Qudragesimo anno« (str. 190. do 196.). Zatim se nižu poglavlja o nosiocu i predmetu prava (str. 199.—212.) i stjecanju vlasničtva (str. 212.—214.). U pitanju obveze zakona o lovu i ribolovu smatra, da veže u saviesti, a da nije samo čisti kazneni zakon (str. 219.). Tu je podan i obći dio nauke o ugovorima. Sliedeći A. Prümmera, pisac izlaže ugovore vrlo zbito, puštajući po strani sva pitanja građanskoga prava. Time se dosta razlikuje od većine današnjih autora. Cieli je prikaz pojedinih vrsta ugovora doista vrlo zbit, sažet, upravo lapidaran, pa nosi vidljivu razliku prema ostalim piščevim izvodima. Svakako će tu biti potrebno u pojedinim pitanjima praktične porabe knjige konzultirati i kojega drugoga autora. Značajno je mišljenje pisca, da ugovor o nepoštenoj stvari (de re turpi) nikada ne vriedi i da je zabranjeno izvršiti ga. Tu se on odvaja od općenitoga mišljenja moralista i priklanja se Tanquereyu. Svoje mišljenje obrazlaže ozbiljnim i stvarnim razlozima (str. 233.—34.). Podrobno i na temelju enciklike »Quadragesimo anno« donosi propise o pravednoj plaći (str. 262.—267.). U posljednjem poglavlju obrađuje samu krepost pravednosti (str. 274.—288.). Tu tumači i pojam socijalne pravde kao usvojeni za pojam zakonske pravde (str. 283.). Potanje je obrađena krepost hrabrosti (str. 289.—306.) s mnogo zanimivih podataka, koji se rjeđe čitaju u moralnim priručnicima. Kod kreposti umjerenosti s pripadnim krepostima dotiče se čistoće, gdje donosi propise spolnoga morala.

Četvrta knjiga »Socijalne kreposti« je najvažnija stvarna novost u ovom svezku. Pisac tumači pojam socijalnih kreposti poletno napisanim uvodom i oduševljava svećenika za oblikovanje ljudskoga života po načelima kršćanskoga morala. Kreposti, koje ovdje obrađuje jesu: pravednost (str. 346.—356.), gdje nadopunjuje prijašnje izvode prikaza dužnosti plaćanja poreza i vojne službe; pravičnost (str. 357.—59.); zahvalnost (str. 359.—63.); milosrdnost (str. 363.—71.) s pitanjem dieljenja milostinje; bogoštovlje (str. 271.—80.) dodirujući tu pobožnost, klanjanje, molitvu, zavjet, uništavanje religije ;ljubav prema domu i rodu (str. 380.—388.) s vrlo liepim praktičnim primjenama; istinoljubivost (str. 388.—92.).

Staležke kreposti (Zaglavak str. 393.—407.) prikazuje prema tome, u koliko su ljudi članovi obitelji, države ili Crkve. I tu je kratko i sažeto obradio poznato gradivo o staležkim dužnostima.

3. — Time, što smo iztakli važnije vlastitosti drugoga svezka »Moralnoga bogoslovlja« dra Živkovića, pokazali smo ujedno i njegove glavne odlike. Tome treba nadodati, da je dokazivanje solidno i uvjerljivo. Posebna mišljenja su dobro obrazložena. Gradivo je, u cielini, podpuno, dobro zaokruženo, približeno našim potrebama. S jezične se strane odlikuje čistim, liepim, biranim riečima. Hvalevriedno je nastojanje pisca, da tuđice zamieni uspjelim hrvatskim izrazima. Možda se ne će tkogod složiti s ponekim izrazom. Tako na pr. magnanimitas (str. 296.) prevodi sa širokogrudnost, što imade češće i redovitije drugo značenje (razu-

mievanje tuđih potežkoća). Ili mansuetudo (str. 326.) s dobrota (možda bolje krotkost!). Ne bi se mogli složiti s upotrebom pridjeva »izvjestan«. Pisac ga upotrebljava u dvostrukom smislu. Najčešće u značenju »neki, stanoviti, određeni«, onako, kako u talijanskom znači »un certo«, ili u njemačkom »ein gewisser«. Drugi puta, a to je vrlo riedko, izvjestan znači »siguran«. U tom značenju dolazi kod ugovora »certi eventus« (str. 249.). Jasnoći bi samo prudilo, kad bi izvjestan upotrebljavao samo u značenju siguran, kako je to naš stari i dobri običaj.

Stil je biran i redovno jasan. Još bi u većoj mjeri olakšalo čitanje knjige, kad bi duže rečenice razdrobio, gdje to smisao dopušta, u kraće i jednostavnije. Nije najbolje zapostavljati pridjev imenici ili prislov glagolu, već ga valja upotrebljavati ispred njih. Isto bi tako, tu i tamo, jasnoća izlaganja samo dobila, da subjekt stoji što bliže početku rečenice, a da ga ne treba tražiti iza predikata i objekata. Izraz »nepogrješiva Crkva« (str. 86.—88.) bilo bi bolje zamieniti s »neprevarljiva«. Jer je neprevarljiv sam po sebi dobra narodna rieč, koju upotrebljavaju i naši stari pisci i bolje odgovara latinskom pojmu infallibilis. No to su sve malenkosti prema liepoj cjelini, u kojoj se gube.

Što se tiče sadržaja, imademo nekoliko želja, koje iznosimo u obliku priedloga za dobrohotno uvaženje kod novoga izdanja. Kod grieha protiv vjere nešto bi trebalo kazati o vrlo razširenoj pojavi vjerskoga indiferentizma, kao i sredstvima za njegovo pobijanje. Liberalizam nije ni danas sasvim izumro. On imade svoju baštinu, koja će još uviek, ako i djelomično, djelovati na ljudski život. Pa kad su već vrlo dobro i sažeto prikazane njegove razorne posljedice, ne bi bilo na odmet kratki kritički prikaz glavnih načela liberalizma, kako ga n. pr. daju Vermeersch i Loiano. Nešto više podataka o sredstvima za čuvanje vjere i njezino jačanje također bi olakšalo rad praktičnoga dušobrižnika. S istoga je razloga poželjno dati zaokruženi prikaz brige za zdravlje, kao i prikaz o suvremenom športu, pojavi tako razširenoj u naše dane. Ispoviednicima će biti olakšano, ako se kod prikaza dobara žene (str. 205) objasni pravo žene na uzdržavanje djece iz prvoga braka, pa roditelja i braće, kad su u nevolji. Svakako bi valjalo upodpuniti prikaz podiele vlasničtva na zajedničko i posebničko. Inače se dobiva dojam, da je vlasničtvo samo posebničko. U tom bi smislu bila pridodana nadopuna gledom na vlasničtvo moralnih osoba. Kod obradbe uporabnog ugovora osjećamo, da bi bilo potrebno nadopuniti prikaz s dužnostima poslodavaca i radnika. Svatko će poželjeti nešto više podataka o pitanju životnog osiguranja (obveza, valjanost ugovora). Isto tako i obzirom na transakciju, koja je danas vrlo česta u svagdanjem gospodarskom životu. Kod dužnosti davanja milostinje poželjno je, da se upozori, neka se daje preko karitativnih družtava, a manje pojedinačno, jer tako sigurnije dođe u ruke onih, koji su zaista potrebni. A da bi milostinja trebala većim dielom prispievati katoličkim ustanovama, za dobru štampu, za misije i t. d. to svi osjećamo. Jasna definicija staleža i zvanja (str. 393.) će dati potrebnu jasnoću za shvatanje staležkih kreposti. Dužnosti vjernika prema Crkvi trebat će popuniti (suosjećanje s Crkvom, pomaganje i obrana Crkve).

U pogledu znanstvene sigurnosti i ispravnosti nauke, pisac je pouzdan vodič kroz sva pitanja, koja obrađuje. Vrlo je dobar pregled literature na početku važnijih odlomaka. On će omogućiti dublje poznavanje predmeta na temelju najnovije i izabrane literature.

Knjiga didaktički podpuno odgovara postavljenoj zadaći. Preglednim razporedom gradiva, jasnom obradbom, logičkim dokazima, suvremenim primjenama pa vanjskom tehnikom tiska, koja je za današnje vrieme vrlo visoka i otmjena, drugi svezak »Moralnog bogoslovlja« znači izvrstan priručnik moralke, koga možemo staviti u isti red s mnogim drugima na stranim jezicima. Zato je on veliki dobitak za našu bogoslovsku književnost. Svojim vlastitostima, svojom posebnom razdiobom, daje nam nešto novo, na što nije navikla starija generacija svećenstva kod porabe priručnika moralnoga bogoslovlja. To novo, obimnija i cjelokupna

obradba kršćanskih kreposti u duhu sv. Tome, danas je vrlo potrebna i opravdana. Nju sliede mnogi strani autori, osobito iz dominikanske škole. Našem će svećenstvu to samo dobro doći, kao što i mnoga praktična upozorenja. Na njihovom će temelju moći prikladno nadovezivati svoj pastoralni rad u smjeru podizanja pravoga, dubokoga kršćanskoga života našega naroda. Zato vršimo samo svoju dužnost, kad pozdravljamo drugi svezak »Moralnog bogoslovlja« dra Živkovića, i kad ga toplo preporučamo sa željom, da pisac mogne jednako uspješno dovršiti i treći svezak svoga životnog djela.

Dr. N. Kolarek

Dr Fra Vitomir Jeličić, Kanonsko ženidbeno pravo katoličke Crkve. Drugo popunjeno i prošireno izdanje. Sarajevo 1942. str. 320 u vel. 8⁰. Ciena broširano Kuna 200. Naručuje se kod Uprave Glasnika sv. Ante Franjevačkog Samostana — Sarajevo 3.

Prošlo je punih 12 godina, od kako je dr Jeličić izdao (Sarajevo 1930.) tiskom svoju malu knjižicu (240 stranica u maloj 8⁰) o ženitbenom pravu. Za to dosta dugo vrieme njegova je knjiga ne samo razprodana, nego je postala zastarjelom i manjkavom, pa je bilo potrebito, kako to sam pisac kaže u predgovoru ovom drugom izdanju »da se neke tvrdnje i nauke prvog izdanja ili popune, ili obširnije obrade, ili dapače korigiraju«. Zato je vriedni pisac spremio ovo drugo »popunjeno i prošireno« izdanje, koje je ugledalo svietlo u zaista težkim javnim prilikama usred svjetskog rata, pa je knjiga »dotiskana tri mjeseca iza predviđenog roka i morala se je štampati ne samo u jednoj tiskari« (str. 310).

I doista je ovo drugo izdanje vrlo brižno i pažljivo popunjeno svima novijim odredbama, propisima i tumačenjima, a i novom književnošću i najnovijim rezultatima naučnoga rada na tom području. A i prošireno je tako i toliko, da je iz prvoga izdanja zadržana gotovo samo razdioba gradiva, dok je inače tekst knjige posvema prerađen i ciela je obradba skoro u svim dielovima temeljitija i obširnija.

Time je knjiga, i ako je pisac, kako sam kaže, spremao ovo drugo izdanje »imajući stalno u vidu slušače teologije«, postala kao školski učbenik nešto preobsežna i dobila više značaj obćega učbenika ili priručnika. Ipak nas ni u tom pogledu ne može podpuno zadovoljiti, jer u njoj nema mnogo toga, što se traži od podpunog priručnika ženitbenog prava, koji bi pružio orientaciju u svim pitanjima toga područja. U njegovoj knjizi nije obrađeno ni procesno ni krivično crkveno ženitbeno pravo, nego izključivo samo obće materialno ženitbeno pravo sadržano u kk. 1012. do 1143. Kodeksa kanonskog prava. Tako doduše rade i neki drugi vrlo uvaženi autori (n. pr. Triebs), ali to nije opravdano i time knjiga postaje manjkavom i manje koristnom i uporabivom. Na svaki način nije dr Jeličić na str. 8. svoje knjige, gdje govori o vrelima sadanjeg katoličkog ženitbenog prava, smio naprosto prešutjeti one odredbe Kodeksa, koje sadrže procesno ženitbeno pravo (kk. 1960.—1992.), a isto tako ni kaznene propise (kk. 2319, 2353, 2356, 2375 i 2388), te stanovite sankcije iz duhovničkog i redovničkog prava (kk. 132 § 2, 188, 5 i 646 § 1, 3). Značaj vrela sadanjeg prava pripada mimo Kodeksa, zacielo i poznatoj encikl. Pija XI. Casti connubii (AAS, 1930, 539—592), nadalje Odgovorima Odbora za tumačenje (do konca 1942. iz ženitbenog prava svega 56), Naputcima i Pravilnicima (Instructiones, Regulae) SCSacram., te rješenjima i odredbama (Decreta) SCSOfficii. Zato se ne može odobriti, kada pisac na str. 8. naprosto kaže, »da su crkveni zakoni o ženitbi sadržani u Kodeksu »od kanona 1012 do 1143. jedino i izključivo zakonsko vrelo postojećeg ženitbenog prava katoličke latinske Crkve«, jer je to krivo.

Dr Jeličić izlaže dakle u svojoj knjizi samo obće materialno ženitbeno pravo i u tom pogledu njegov je rad vrlo dobar, izvršen s velikom pomnjom i poznavanjem i predmeta i cjelokupne novije književnosti, pa služi na čast i piscu i hrvatskoj bogoslovskoj znanosti.

Time nije rečeno, da i ovo drugo izdanje Jeličićeve knjige nema nikakovih nedostataka ni manjaka. Tako je n. pr. naša domaća literatura (na str. 11.) vrlo oskudno prikazana, jer se od starije bračnopravne književnosti ne spominju: Liebbald-Ljubojević (Katoličko ženitbeno pravo, 2. izd. Osiek 1878); Graber (Prava djece s osobitim obzirom na brak, obitelj i nasljedstvo, Zagreb 1898.); Jagatić (Katekizam kat. ženitbenog prava, 2. izd. Sarajevo 1886.), Belaj (u kat. Crkv. prava, Zagreb 1901.), a od novije literature ne bilježi Novaka (u Udžbeniku crkv. prava kat. Crkve, Zagreb 1925.), ni Crnicu (u Commentar. II/1, Šibenik 1941.). Niti u popisu literature spominje niti se u tekstu pisac dovoljno obazire na mnogobrojne radove naših pisaca razasute po hrvatskim crkvenim i pravničkim časopisima. U tom pogledu uzima u obzir samo ono što je izlazilo u Bogoslov. Smotri (Zagreb) i u Franj. Viestniku (Visoko), te nešto iz Vrhbosne (Sarajevo). To u stvarnom obćem naučnom pogledu možda i nije nikakav manjak, ali je ipak propust za — hrvatsku knjigu.

Praktičnu uporabivost knjige umanjuje i to, što dr Jeličić u svojoj knjizi nedovoljno izlaže i obrađuje naše krajevno (partikularno) ženitbeno pravo, tako je n. pr. izlaganje obveznosti kanonskog oblika sklapanja ženitbe (na str. 246.) za naše krajeve odviše kratko i manjkavo. O kreposti i obveznosti crkvenog ženitbenog prava za naše državno područje uobće ne govori u svojoj knjizi, pa je u ovom drugom izdanju posvema izpustio i onaj kratki Dodatak o našem građanskom zakonodavstvu, koji je imao u prvom izdanju (str. 221.—228.). Ne spominje i nigdje ne izlaže naše t. zv. građanske ženitbene zabrane. On je za to sigurno imao svojih razloga, ali taj propust bez sumnje umanjuje praktičnu vriednost njegove knjige, jer ni Crkva »ad vexationes poenasque vitandas« (Instr. S. Paenit., 15 ian. 1866. AAS, I, 510) u pravilu ne dopušta vjernicima, da sklope brak, ako im smeta kakova državna prepreka (ispor. k. 1063 § 3), pa zato dušobrižnici moraju biti upućeni u te građanske ženitbene zabrane. Tako n. pr. ne će naši župnici u Jeličićevoj knjizi naći ništa o građanskim zabranama vojničkog striha, političke dozvole potrebite državnim i samoupravnim činovnicima, rasne pripadnosti i t. d. prema sadanjim zakonskim odredbama u Nezavisnoj Državi Hrvatskoj.

Rieč u jednu: Jeličićeva je knjiga vrlo dobra u svemu onomu, što se u njoj nalazi, tek moramo požaliti, da je toliko toga ostalo, što se u njoj ne nalazi. Svakako je njezina pozitivna vriednost velika, pa je stoga s pohvalom i priznanjem preporučamo.

Dr Franjo Herman

Dr. Karlo Grim, D. I., Indukcija. Prikaz njezinih problema, Zagreb 1941, 8⁰, str. 94. Ciena ?

Indukcija je, kako je poznato, zaključivanje iz pojedinačnosti na cjelinu. Induktivno zaključivanje iz pojedinačnih pojava na obćenitost zakona vlada osobito u prirodnim znanostima. Induktivnu je metodu uveo za postignuće obćenitih pojmova već Sokrat, a Aristotel je nastojao dati logičko opravdanje indukcije. Na početku novog vieka uznosio je Bacon Verulamski indukciju kao jedino izpravno dokazivanje, dok su Hume i Stuart Mill u opravdavanju indukcije zapali u neke nastranosti. Obično razlikujemo dvostruku indukciju: podpunu i nepodpunu. Podpuna je onda, kad smo odkrili ista obilježja izkustvenim putem u svim pojedinkama iste vrsti, pa iz toga zaključili, da im ta obilježja nuždno pripadaju. Nepodpuna je, kada iz nekog određenog obilježja u većem ili manjem broju pojedinaka iste vrsti zaključujemo, da to obilježje moraju imati sve pojedinke ciele vrsti, premda do toga ne možemo nadoći izkustvenim putem. Ako podpunom indukcijom poznajemo neko obilježje svih pojedinaka neke vrsti (što je izkustvenim načinom gotovo nemoguće), onda to zapravo ni nije indukcija, jer nam je zaklju-

POVIEST EGIPATSKE CRKVE

(Sjedinjeni i nesjedinjeni Kopti)

(Svršetak)

Dr Kamilo Dočkal

Prema kanonima ne mora izabrani biti biskup. Ako izabrani nije biskup, u tom mu slučaju u nekoliko dana podiele sve redove, a u roku od jedne sedmice mora biti konsekracija.

Vlast patrijara iz Kaira proteže se ne samo na Egipat i Nubiju, nego i na Abesiniju. Metropolit, koga šalje patrijar u Abesiniju, je skoro posve neovisan. Patrijar ima dužnost bdjeti nad čistoćom vjere, no on ne smije mienjati crkvene discipline ni bogoštovnih obreda. On posvećuje bsikupe i blagoslivlje sveto ulje za cio patrijarat.

U upravi crkve pomaže patrijaru nekoliko naslovnih biskupa i tajnika, izabranih većinom između monaha. Patrijar treba da živi u strogom nemrsu. Običaj mu je zabranio jesti i ribu i piti vino. Njegovi dohodci sastoje se od osobnog poreza, koji treba da plaća svaki odrastao vjernik, a koji se ravna prema imućstvenom stanju pojedinog vjernika, te iz pristojbi za posvetu biskupa i za vršenje drugih vjerskih čina.

Za biskupa se traži od kandidata, da ima 50 godina, da nije oženjen i da uživa dobro mišljenje. Biskupe bira svećenstvo i puk po izabranim punomoćnicima između monaha. Oni upravljaju svojim biskupijama vrlo samostalno, a da ne daju o tom nikakova računa patrijaru. Živu od dragovoljnih darova i od osobnih pristojbi, koje ima da plaća svaki odrastao vjernik. Kako piše R. Janin, često se događa, da biskupi primaju novac i za ordinaciju. Simonija — kako on veli — vlada u Egiptu od najviših do najnižih. Život biskupa ima biti strog, kao i patrijatra. Naobrazba biskupa ne stoji danas visoko. Mnogi ne znadu više od početaka vjere. Riedko koji znade više, nego što je u koptskoj liturgiji.[219]

U doba najveće slave brojila je koptska crkva više od 100 biskupija. Koncem 16. st. pao je taj broj na 10. Vjerska sloboda, koja je započela dolazkom Muhamed - Ali-a, uzbudila je vjerski život Kopta. To se opazilo i u razvoju njihove crkvene hierarhije. Iza englezke okupacije je stanje još povoljnije.

Danas je crkvena organizacija nesjedinjenih Kopta ovakova. U Kairu je patrijar, koji ravna svojom bi-

[219] Raymond Janin, op. cit. 593—597.

skupijom. Osim njqega postoji u Egiptu još 11 metropolita i 2 biskupa. Prvi metropolit koptske crkve iza patrijara je metropolit Jeruzalema, koji ravna nesamo malom kolonijom u Svetom Gradu, nego i pokrajinama u sjevernom Egiptu. Stoluje ili u Jeruzalemu ili u Jaffi. U Jeruzalemu imadu nesjedinjeni Kopti malu kapelu u crkvi Božjeg groba i veliku crkvu u blizini svetog groba. Ostali su metropoliti ovi: Becherieh i Manufieh sa sjedištem u Aleksandriji, Beni-Suef, Minieh I Asmun sa sjedištem u Miniehu, Sambo i Kaslaim sa sjedištem u Daruthu, Kaneh i Kos sa sjedištem u Kenehu, Esneh i Luksor sa sjedištem u Esnehu, Assiut, Abu-Ting, Akhmin i Graga sa sjedištem u Akhminu, Khartum i Nubija sa sjedištem u Khartumu.

Biskupa su dva, svaki upravlja svojom biskupijom. To su: Fayum i Ghizeh sa sjedištem u Fayumu i Ambub i Manlalut sa sjedištem u Manfalutu.

Osim ova dva biskupa Ordinarija nose naslov biskupa 4 predstojnika samostana. To su samostani: sv. Antuna, sv. Pavla, Moharag i Baramus.

U svih 14 dieceza živi danas oko 1 milijun nesjedinjenih Kopta sa 900 svećenika i 500 crkava.[220]

Svoju odgoju dobiva nesjedinjeno koptsko svećenstvo u dva sjemeništa: Kairo, te Masara i Mahmas. Znanstvena razina koptskog svećenstva je nizka. Ona se ograničuje često samo na čitanje koptskog jezika (tim nije mišljeno i razumievanje jezika), te na znanje obreda. Birani između zanatlija i oženjenih živu u skučenim prilikama, te nemaju ni vremenna za veću duhovnu djelatnost. Jedva je koji od njih sposoban, da puk vjerski poučava. Unatoč toga puk ih vrlo poštuje, pa i oni bogatiji. Njihovo se odielo ne razlikuje mnogo od običnog odiela drugih Iztočnjaka osim što imaju crni turban. Nose dugu bradu, no nemaju nikada duge kose.

Redovnički život, nekoć tako bujan, izgubio je mnogo od svoje slave. Veći dio samostana je bez monaha. Život redovnički postoji danas u samostanu sv. Antuna, sv. Pavla, u 4 nitrijska samostana i u Moharagu. Monasi prakticiraju vječni nemrs, pa su revni u svetom oficiju. No to je sve, što su baštinili od starog monaštva. Ništa se ne bave duhovnim radom. Ručni rad su smanjili, koliko je bilo moguće. Vrieme troše na svoj način: u pušenju i čevrljanju. Svaki ima svoju tečevinu, kojom gospodari po volji. Njihova se odjeća sastoji u lanenoj tunici smeđe boje, crnom plaštu s dugim rukavima, te pojasom od kože. Na glavi nose bielo crtani turban, koji pokriva vrlo uzku crnu kukuljicu i šešir crven ili ljubičast. Koptski monasi posvema briju kosu, pa se nikada ne odkrivaju, ni u

[220] Raymond Janin, op. cit. 594.

crkvi. Kod čitanja oficija oni se podupiru o štap, koji ima oblik slova T. Od svjetovnih se svećenika razlikuju malom vrpcom od crne vunene tkanine, dva prsta duge, koja pada na zatiljak a zove se askim.

Osim mužkih postoje tri ženska koptska samostana.[221]

Stenjući kroz 1200 godina pod muslimanskim jarmom pozajmio je koptski puk mnogo toga od Arapa. Tako na pr. obrezovanje. Nije to više vjerski obred, nego narodni i sanitarni. Puk je vrlo slabo poučen u vjeri, pa ima dosta sujevjernih običaja. No unatoč svega toga on je svojoj vjeri odan više od drugih. Baš zato, jer je radi vjere bio progonjen, on svoju vjeru ljubi. Post drži, kao i obrede.

Kopti pokazuju veliku želju za znanjem. Rado pohađaju škole, pa gdje nemaju svojih vjerskih škola, polaze državne škole, gdje se za njih drži posebna vjerska pouka. Bogatiji idu mnogo i na sveučilište. U novo doba ih ima mnogo trgovaca i činovnika, pa uzimaju udjela u političkom životu, osobito u u radu za nezavisnost Egipta. Kako Kopti svoju vjeru ljube i kako su moralni želeći imati brojan porod, ne će propasti, nego se mogu nadati samo većemu porastu.[222]

Patnje, koje su podnosili kroz 1200 g. robovanja radi Krista, izprosit će im jamačno Božju milost. Bog dao, da jednom nađu put u zajednicu prave crkve.

---

[221] Raymond Janin, op. cit. Str. 597.

[222] Francuzki misionar J. Delplanque opisuje u »L'Union de l'Église« 1927. Nr. 24. Str. 282—285 sadanje stanje nesjedinjenih Kopta, pa stavlja veliku nadu na djelovanje misionara i domaćeg svećenstva. On veli: Nesjedinjeni Kopti rasijani su po cielom Egiptu. Oni su pravi potomci starih Egipćana. Oni su ostatak slavne nekoć crkve aleksandrijske, crkve sv. Atanazija, sv. Ćirila. Oni su potomci »velikih otaca pustinje«, sv. Antonija, sv. Pahomija i dr. Uvučeni su više u skizmu, nego u herezu po patrijaru Dioskuru, koga je kalcedonski sabor osudio radi verbalnog Monofizitstva. Egipćani su postali Monofiziti više iz političkih nego iz vjerskih razloga, naime iz mržnje na Grke. Poput Sirije nije ni Egipat mogao podnositi političke i vjerske prevlasti Carigrada, pa kad su provalili u Egipat Arapi, oni su ih primili s veseljem. Arapi nisu ostali dugo snosljivi, pa stadoše tlačiti Kopte. Većina ih je primila Islam. Manjina je ostala vjerna svojoj vjeri i u najtežim progonima. Oni su na to i ponosni. Ljubeći svoju vjeru teško se Kopti odlučuju za sjedinjenje s Rimom. I kraj velikog napora misionara nema govora o masovnim prelazima. Prelazi su pojedinačni, vazda iz čistih vjerskih motiva i iz osvjedočenja. Dok se stariji krate prieći, začudo dopuštaju rado svojoj djeci, da prieđu. Zato je od vrlo velike važnosti osnivanje misionarskih škola, koje pohađa i nesjedinjena omladina. Tu stiču velike zasluge Školska Braća, Lionski oci francuzkih misija, sestre Naše Gospe od Apostola, sestre Božje Ljubavi iz Besançona, sestre Dobroga Pastira. Djelo, započeto u školi, nastavlja se u omladinskim družtvima, gdje se dovršava rad konverzije. Ovako dobro pripravljeni prelazi stvaraju elitu katoličke koptske inteligencije, koja je dobro odgojena, poučena i utvrđena u vjeri, puna revnosti i djelatnosti. Tu mnogo pomaže domaće koptsko svećenstvo, na čelu sa svojim sadanjim biskupima.

LITERATURA ZA POVIEST EGIPATSKE CRKVE

1. E. Renaudot, Historia patriarcharum Alexandrinorum Jacobitarum a divo Marco usque ad finem saeculi XIII. Paris 1713.

2. M. Lüttke, Aegyptens neue Zeit, Leipzig 1873.

3. A. J. Butler, The ancient Coptic Churches of Egypt. Oxford 1884.

4. B. T. A. Evets, The Rites of Coptic Church. London 1888.

5. G. Macaire, Histoire de l'Église d'Alexandrie. Cairo 1888.

6. Em. Bey, Studi storici dommatici sulla Chiesa Giacobita-Copta. London 1890.

7. G. Macaire, Eglise copte. Kairo 1893.

8. F. Robinson, Coptic apocryphal Gospels, Cambridge 1896.

9. E. L. Butcher, Story of the Church of Egypt, London 1897.

10. Synodus Alexandrina Coptorum habita Cairi in Eegypto anno 1898. Roma 1899.

11. M. Fowler, Christian Egypt, Past, Present and Future, London 1901.

12. K. Lübeck, Die christlichen Kirchen des Orients. Kempten-München 1911.

13. Scott-Moncrieff, Paganism and Christianity in Egypt, Cambridge 1913.

14. A. Heckel, Die Kirche von Aegypten. Strassburg 1918.

15. H. Deleheye, Les martyrs d'Aegypt u »Analecta Bollandiana«, Paris - Brüssel 1922.

16. G. Graf, Ein Reformversuch innerhalb der koptischen Kirche in 12. Jahrhundert. Paderborn 1923.

17. Vinc. Buri, L'Unione della Chiesa Copta con Roma sotto Clemente VIII. Roma 1931.

18. S. Congr. Orient., Statistica con cenni storici della Gerarchia e dei fedeli di rito orientale. Roma 1932.

19. Kl. Kopp, Glaube und Sakramente der koptischen Kirche. Rom 1932.

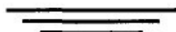
20. R. Strothmann, Die koptische Kirche der Neuzeit. Tübingen 1932.

21. C. de Clerq, Les Églises d'Orient, Paris 1934.

22. Charl. Lagier, L'Orient Chrétien des Apôtres jusqu'à Photius. Paris 1935.

23. Fr. Heiler, Urkirche und Ostkirche, München 1937.

24. Sever. Salaville, Armeni, Siri, Copti et Etiopi nella luce del Concilio Fiorentino u »L'Oriente Christiano e L'Unità della Chiesa«. Roma 1938.

SADRŽAJ:

I. ČLANCI, RAZPRAVE:

II. PRIKAZI, IZVJEŠTAJI, BILJEŽKE:

III. RECENZIJE:

